

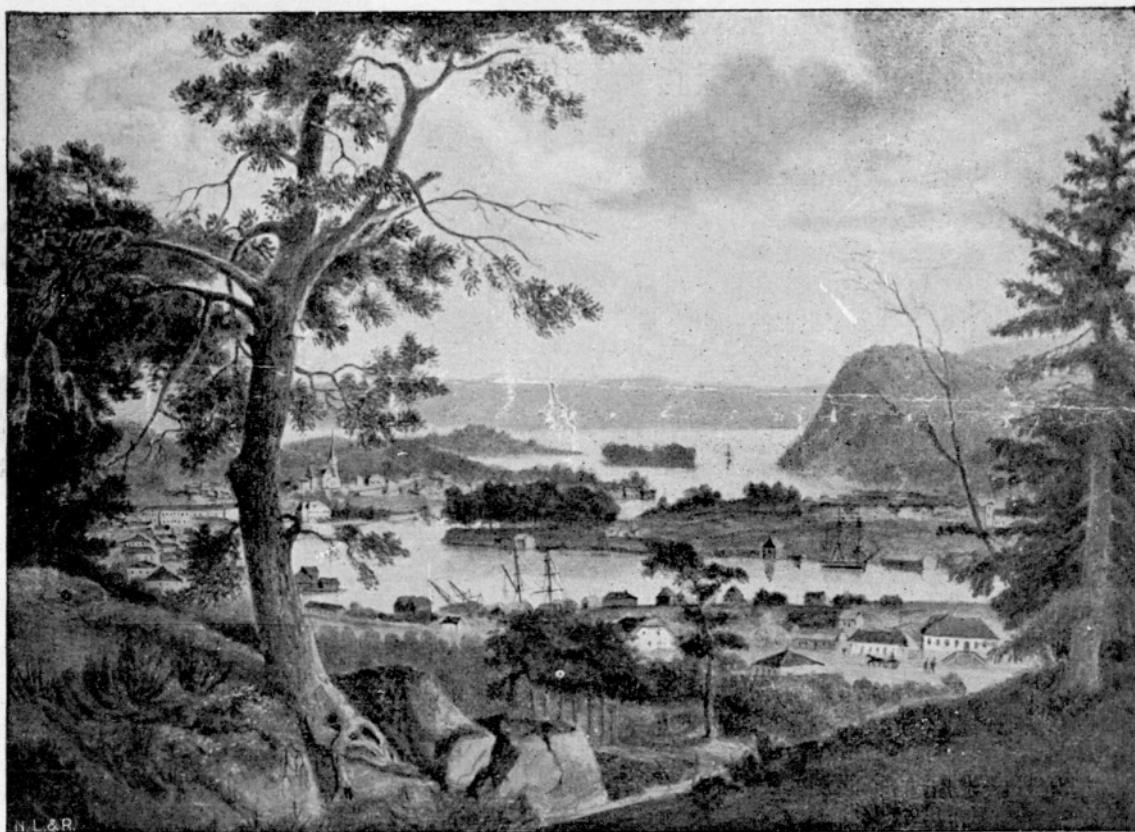
948.38

N° 47

HENRIK WERGELANDS
FOLKEBOKSAMLING

PORSGRUNN OG OMEGN

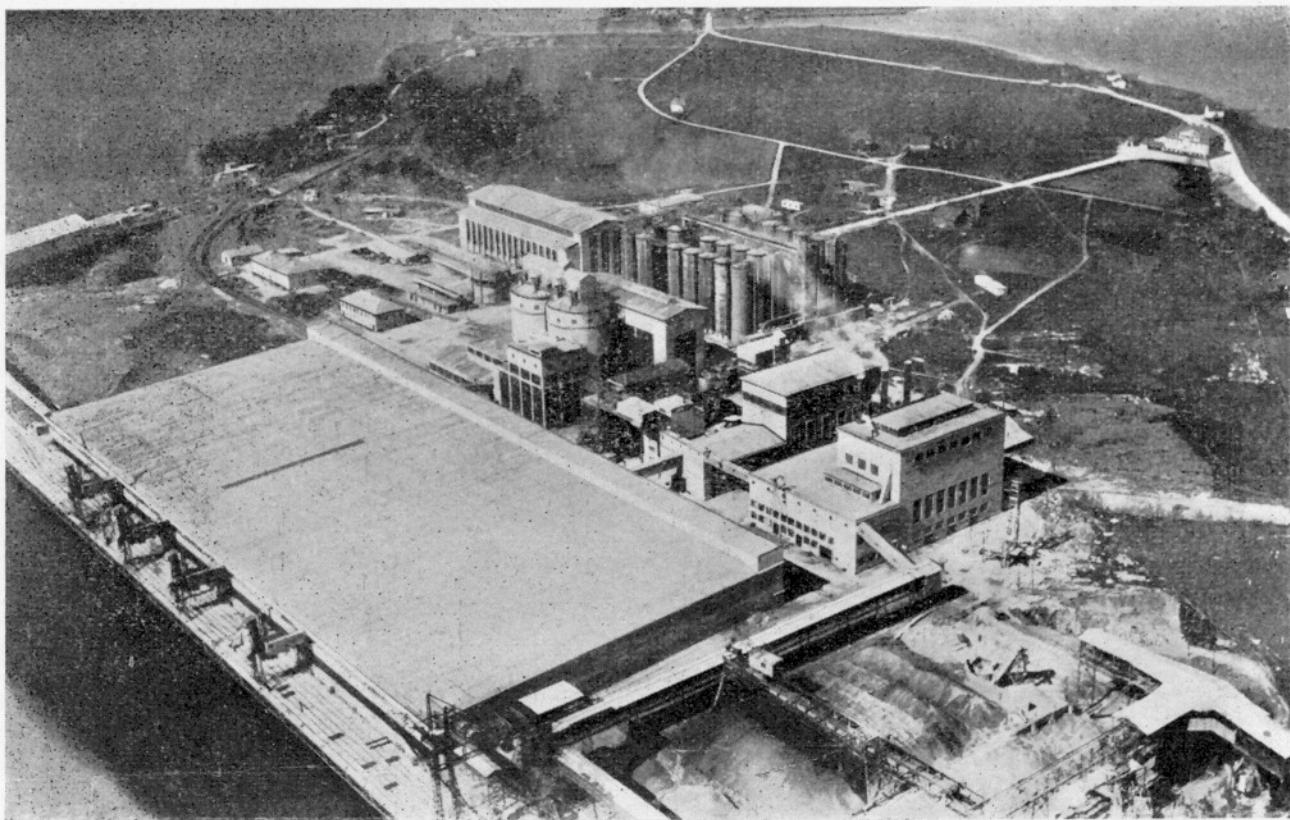
I TEKST OG BILLEDER

Prospekt av Porsgrunn fra 1840 etter maleri av P. Linaae.

UTGITT AV
KJENN DITT LAND
REDAKTØR B. A. GRIMELAND

Norsk Hydro.

Anleggene på Herøya, Eidanger Salpeterfabriker.

Da Norsk Hydro i 1927 besluttet å gå til ombygning og utvidelse av sine fabrikker, blev det også truffet bestemmelse om å henlegge en del av produksjonen til kysten, hvor direkte skibning kunde finne sted.

De nye fabrikker besluttedes i januar 1928 bygget på Herøya i Eidanger herred. Herøya, som egentlig kun er en halvøy, ligger ved Frierfjorden, umiddelbart ved Porsgrunn bygrense, og omfatter ca. 500 mål.

I februar 1928 påbegyntes arbeidet og 1. juni 1929 igangsatte fabrikkene. Disse oparbeider til gjødningsstoffer ammoniakk som er fremstillet på Rjukan og Notodden.

Fabrikkene dekker ca. 200 mål og omfatter foruten de egentlige fabrikkbygningene også et lagerhus, som

formentlig er landets største bygning, idet den dekker ca. 23 000 kvm.

I tilslutning til lageret er der et kaianlegg med 730 m lengde og dybde for selv de største båter.

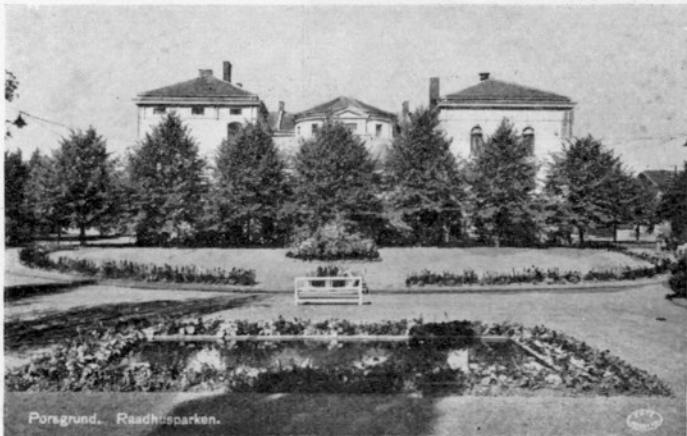
Fabrikkene oparbeider ca. 300 000 tonn salpeter pr. år, og beskjeftiger ca. 700 arbeidere og funksjoner. En hel del av disse har med lån fra Hydro bygget sine egne boliger på det til fabrikkene støtende terrenget, som for en stor del er kjøpt av selskapet. Denne bebyggelse skaffer nu hus til ca. 2000 mennesker og er i stadig vekst. Planen for byreguleringen er utarbeidet av professor Sverre Pedersen, og den vordende lille industriby får etter hvert de fornødne gater, vannledninger, kloakker m. v.

BIBLIOTEK
PORSGRUNN

Lokalcaul.
sm 94828
Porsgrunn
J
1-8

Porsgrunn.

Av ingenier Finn E. Knudsen.

Porsgrunn — Rådhusparken.

Oversiktsbillede av Porsgrunn.

Byen er efter hvert vokset op på begge sider av Porsgrunnselven, straks ovenfor dennes utløp i Friarfjorden. Den vestre bredd sognet til Solum, den østre bredd op til Åselven, eller Lille-elv, som den nu kalles, sognet til Eidanger, og grunnen nordenfor Lille-elven, Osebakken kalt, sognet til Gjerpen.

Stedet har sitt navn av en av de øer som i tidens løp hadde dannet sig ved avleiring av slam og sand, som elven har ført med sig. Den benevntes før »Porsgrund« og har sitt navn av den lille sterkt luktende busk pors (mynica gale), som i store mengder grodde på øen.

Presten Peder Clausen Friis, som var til stede ved Herredagen i Skien i 1576, skriver: »To og en halv

mil fra Havet kommer Skienselven ud i »den Fjord og kaldes stedet Porsgrund.«

I 1652 erhvervet lensherren Sivert Urne på Kronens vegne »den øde ø Porsgrund under Jønholt,« og fjordens tollbod blev i 1657 henlagt til denne ø, som senere benevntes Tollbodøyen.

I 1661 benevnes stedet som ladested, og der var da 38 gårder på øst- og vestsiden. Osebakken regnedes ikke med, idet denne del først i 1842 blev innlemmet i byen.

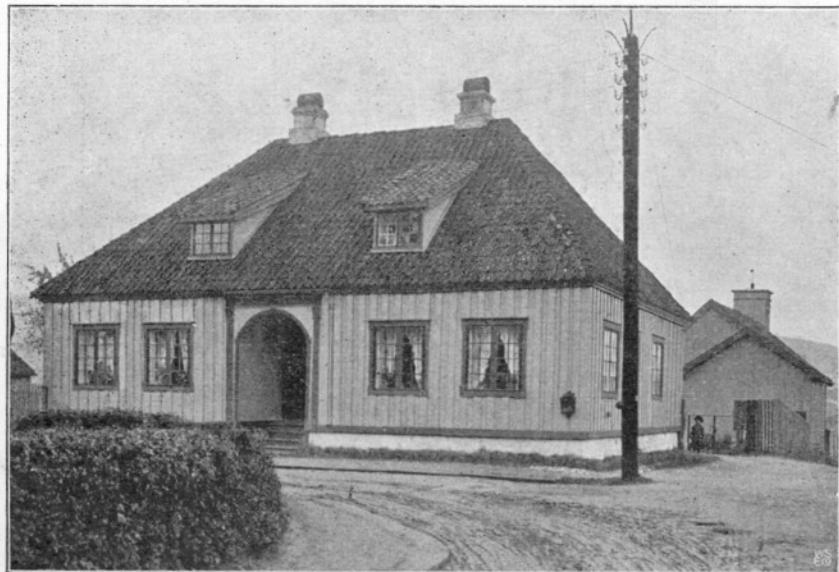
Hele Østre Porsgrunn er utgått fra Bjørntvedt eiendoms grunn. Osebakken er utgått fra Borge, og den derfra utskilte Borgestad gård, og vestsiden ligger på Søndre Bjørntvedt og Klyves grunn.

Fra den gamle bebyggelse i Porsgrunn.

Innseilingen, Porsgrunn.

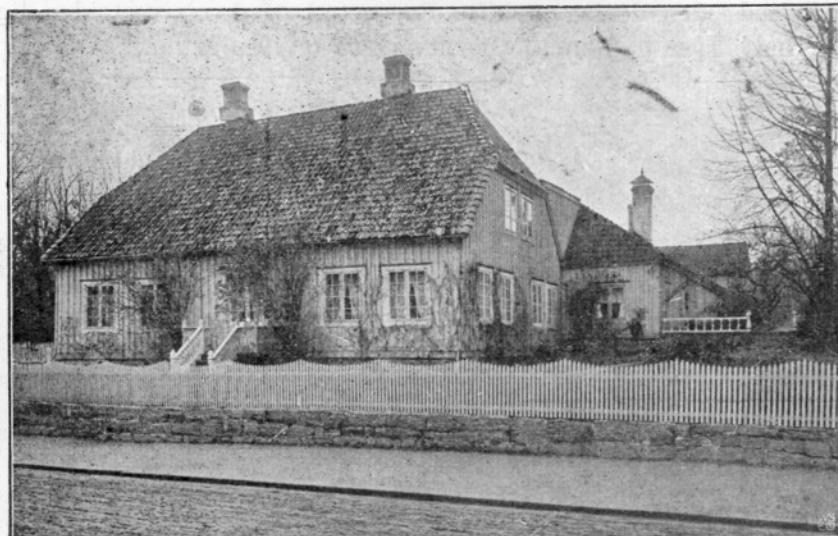
Tollboden.

I 1600 tallet ernærte den lille befolkning sig vesentlig ved jordbruk og litt utskibning av trelast. Først i 1700 årene nedsatte der sig på stedet en del formående og driftige menn, som gav støtet til stedets opblomstring: James Bowmann innvandret fra England, bygget den store Aallegård, eide sagene på Herre, og drev stor trelastutskibning. Herman Leopoldus kom hit fra Kristiania, kjøpte gården Bjørntvedt og drev trelastforretning, og Niels Aall, som kom hit fra London, drev trelasthandel og skibsrederi. Han bodde først i den bygning som nu benevnes »den gamle Tollbod«, som han i 1730 fikk i bryllupsgave av Herman Leopoldus. Huset var bygget av Hans Lauersen Borch omkring 1705, og eksisterer ennå i noget nær den opprinnelige skikkelse. Bolvik Jernverk, som eides av assessor Halvor Søfrensen Borse fra 1692 og overtokes av hans svigersønn, Hermen Leopoldus, i 1728, bidrog også til økning av trafikken på Porsgrunn, idet jernet utskibedes fra Porsgrunn, og der fra byen fraktedes trekkull ut til Bolvik. Flere store Skieneskjøb-

menn, som Diedrich von Cappelen og brødrene Adtzlew, hadde sine utskibningsplasser her.

I slutten av 1700 årene begynte skibsbyggeriet å få betydning for stedet. Der stod i 1783 seks skib under bygning her, og antallet øktes etter hvert, inntil byggingen kulminerte i 1870 årene. Skibsbyggeri og skibsrederi har både i kulturell og økonomisk henseende i vesentlig grad satt sitt preg på byen.

Bartholomeus Løvenskiold skriver i sin amtsberetning av 1784 »byens indvaanere omgaes hinanden paa den anständigste og venskabeligste maade og søger at forene det nyttige med det behagelige. De søger at overgaa hinanden i at opdyrke deres haver og marker, at udpynte deres boliger, at understøtte en god orden og gjøre de tjenstligste indretninger. Ja, de beboe de

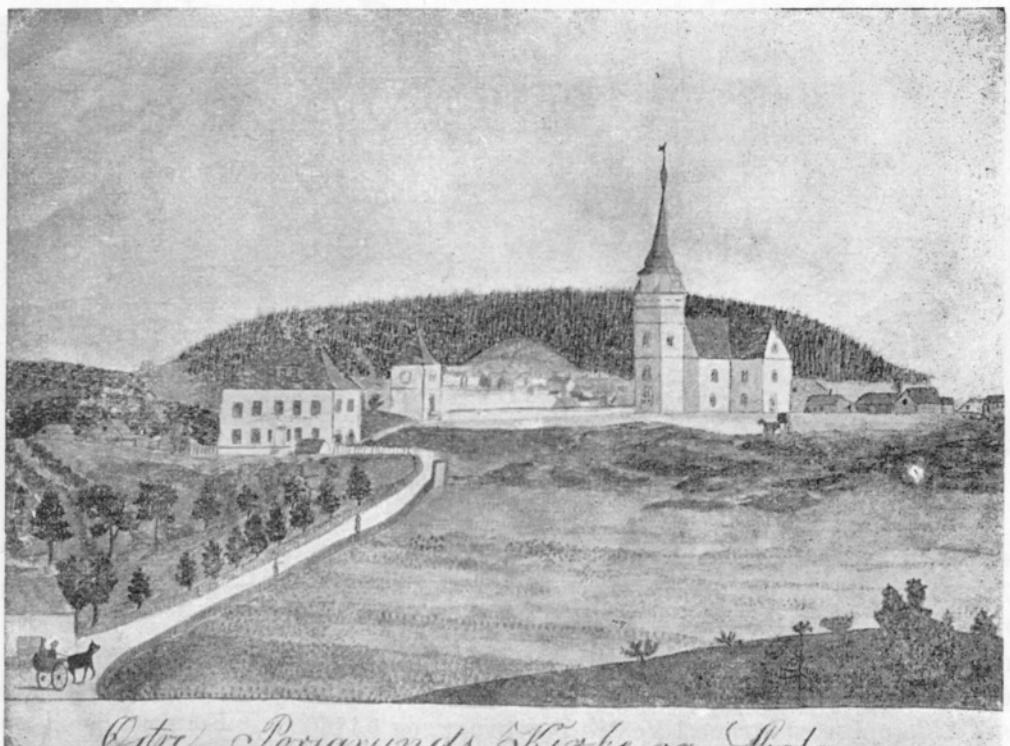
Hammondgården.

Carl Reynolds.

Østre Porsgrunns kirkes tårnspur.

Østre Porsgrunns kirke efter tegning av Gurine Jensen ca. 1820.

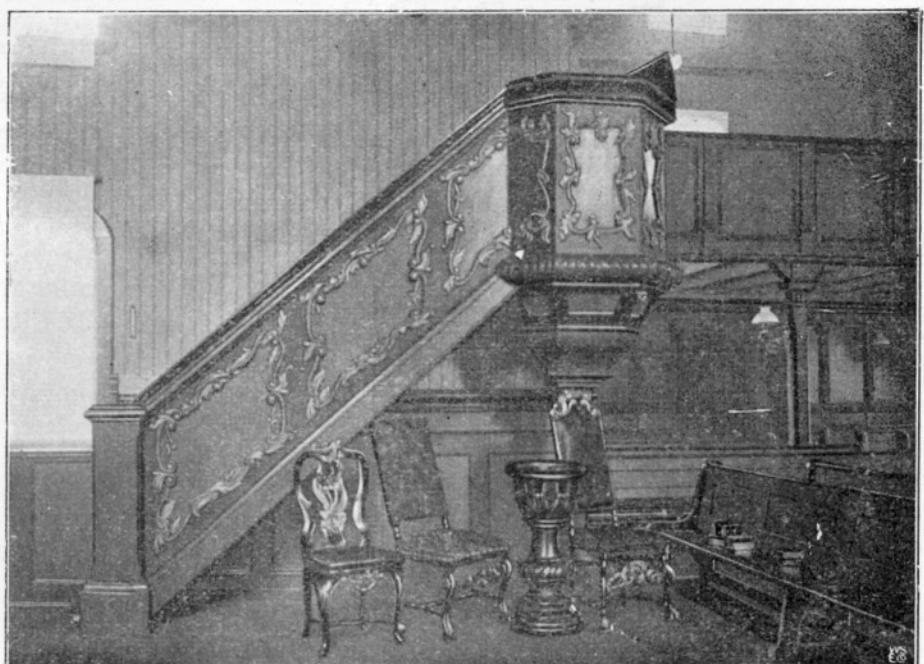
yndigste egne af dem man fast kjender i dette rige, de sørge for atære Gud i smukke og velbeprydede Templer, de sørge for skolerne og ungdommens gode opdragelse, for de fattiges underholdning, for stædernes udvidelse og sikkerhet.«

Friedrich Wilhelm Thue, som var tolder her på stedet, skriver i 1789: »Porsgrund er det behageligste og tillige det betydeligste Ladested innen denne Fjord, ei allene fordi Stedet har mange og formuende ind-

byggere, men fordi Situationen er den smukkeste, og her tillige sker den største og betydeligste Utskibning, saavel til fremmede som til indenlandske Steder, både af Trælast og de tre omkringliggende Jernverkers Produkter. Dette sted ligger halvanden Miil ovenfor Brevig, med tre fjerdingvei nedenfor Scheen; det inddeltes i Østre og Vestre Porsgrund, som adskilles ved den fra Scheen nedflydende Elv. Østre Porsgrund kaldes ellers Eydanger og Gjerben-Porsgrund, fordi den ligger på disse tvende Sognes Grunde, under Gaarden Østre-Borge i Gjerpens Sogn, samt Bjørntvedt og

Alteromrammingen i Østre Porsgrunns kirke.

Prekestol og døpefont i Østre Porsgrunns kirke.

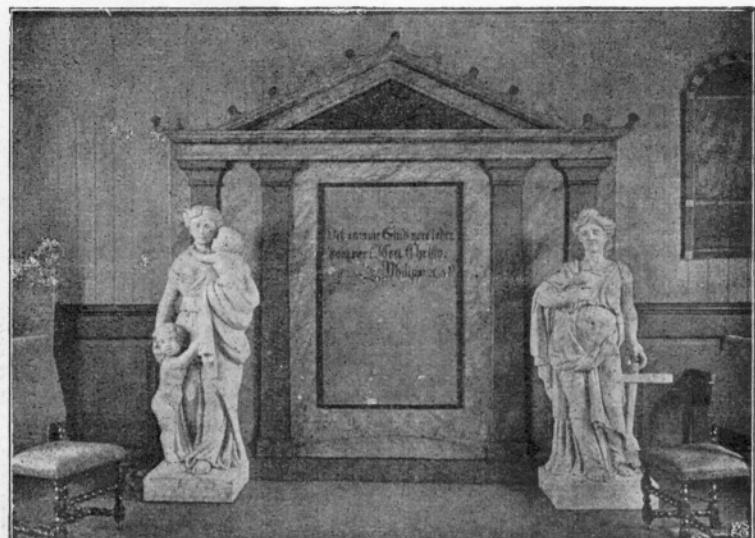
Østre Porsgrunns kirke. Interiør.

Jønholt i Eydanger Sogn. En liden gjennemløbende Elv, Aase Elv kaldet, deler disse to Sognes Grunde. Over denne Elv er en broe, hvorpå tilforn har været en priviligeret Bom, hvilken Bøndene med magt nedrev Aar 1767.«

I 1758 opførtes kirken i Vestre Porsgrunn, og i 1760 kirken i Østre Porsgrunn. Begge er korskirker, bygget av tre og opført for midler skjenket av byens borgere.

I 1762 blev stedet i kirkelig henseende utskilt fra Solum og Eidanger.

Ved reskript av 1807 blev Porsgrunn kjøbstad, men fortsatte å ligge under Skiens jurisdiksjon. Først i årene 1842—1845 ble byen helt skilt fra Skien, Osebakken ble innlemmet i byen, den fikk en byfoged,

Statuer i Vestre Porsgrunns kirke.

eget havnevesen og egen representant på Stortinget. Porsgrunds Sparebank stiftedes i 1843.

Forskjellige ildebrander har i tidens løp ryddet opp blandt den gamle bebyggelse, således i stroket omkring Osebro, Sømoegården, Kammerherregården, Morgenstiernegården, Gasmannegården, Jørgen Aalls gård, Gyldenpalmgården, Raschenborg og stroket i Huken og under Helleberget, men adskillig er ennå bevart fra først i 1700 årene og opever, om enn i nogen forandret skikkelse, som Jønholt, Prestegården og Den gamle Tollbod, mange av husene på Kirkehaugen, Hammondgården og Tollefsens gård.

Finn E. Knudsen.

Porsgrunn

Maestoso

H. Christiansen

Sprett og i klynger, der el-ven sig slynger lig-ger du Pors-blom-stens by!

Damp-flo-ter hvi-ner og sag-bla-de syn-ger, mun-tert ved kveld og ved gry.

Tekst av Hans Reynolds

*Sprett og i klynger, der elven sig slynger,
ligger du »Porsblomstens by«,
dampfloiter hviner, og sagblade synger
muntert ved kveld og ved gry.*

*Vendte vi hjemad der ute fra verden,
Telemarks fjelle de bla*

*vinket imot oss: velkommen fra ferden,
byen ved elven vi så.*

*Skuter på havnen, ved verft og ved brygge
heising og hiving og hal,
skippe i gatene, værbitte, trygge,
opseilt en slump kapital.*

*Stille, i troskap har slektledd dig bygget,
fremmet ditt tarv og ditt krav,
blåklædte sonner din velstand har trygget,
båret den hjem over hav.*

*Klang ifra ambolt og svingende hammer,
kullrøk fra piper mot sky,
elven med tauing av båter og prammer
— baugen er vendt mot det ny.*

*Fremtid du har, hvis dig skjebnen forunder
sonner, som vil, og som kan
øke din arv, og som ei ligger under,
vernér sin by og sitt land!*

Hans Reynolds.

Næringslivets utvikling i Porsgrunn siden 1850.

Av overrettssakfører Abrahamsen.

Rådhuset.

Først omkring 1850 var vårt land så vidt kommet over den lange rekke krisear etter Napoleonstiden. Vår handel og skibsfart hadde i disse år kjempet med uophørlige vanskeligheter. De næringer som i årene forut for og omkring århundreskiftet hadde bragt så mange penger til landet, nemlig trelasthandelen og jernverksdriften, hadde dels ligget nede, dels arbeidet under usikre forhold som følge av utenlandsk konkurransen og vanskelige omsetningsforhold. Herav fulgte også mindre gunstige tider for skibsfarten.

Av de handelshus som ved århundreskiftet hadde været de ledende, hadde det ene etter det annet bukket under.

Porsgrunn, som hadde vært sterkt benyttet til disse næringsveier, fikk derfor i høi grad føle tidenes trykk. Hertil kom de vanskeligheter landets pengevesen led under, og som man selv i disse tider knapt kan gjøre sig nogen forestilling om. Det fortelles således at det var så ondt for penger at der her i fjorden cirkulerte

som betalingsmiddel sedler utstedt av kjøbmenn, som forpliktet sig til å innløse dem med varer for 12—16 skilling.

I 1840 årene inntrådte dog omsider igjen nogenlunde normale tider. Norges Banks sedler opnådde paritet i 1842, og ophevelsen av den engelske navigasjonsakt i 1849 skaffet norske skib et større fraktmarked, samtidig med at norsk trelast fikk bedrede omsetningsvilkår.

Da Porsgrunn ved århundrets midte stod ved inngangen til disse nye tider, var det praktisk talt ingen av stedets gamle handelsslekter tilbake. De var dels bukket under i krisearene, dels utdødd, dels fraflyttet stedet. Av familien Aall var en gren flyttet til Ulefoss, en annen til Nes Jernverk, familien Cappelen var vekk, Løvenskioldene hadde slått sig ned på Fossum, familien Wright hadde også delvis etablert sig utenbys (i Langesund). Av de gamle handelshus fra århundreskiftet var kun tilbake familien Møller på Åkre.

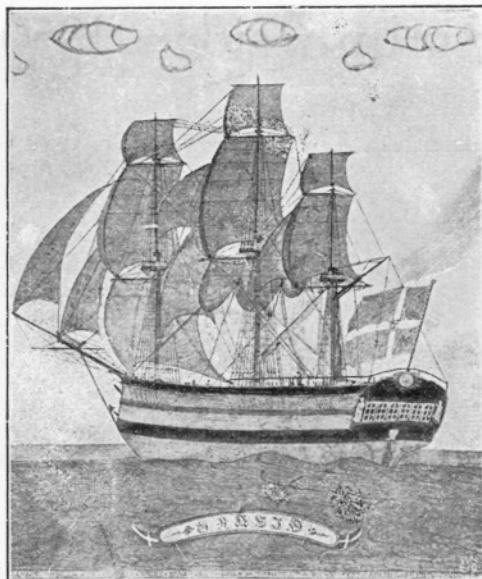
Tradisjonen fra fortiden var altså brutt, grunnen var ryddet, der måtte bygges op fra nytt.

Allerede i 1844 hadde byen fått sin egen *sparebank*, og i 1847 hadde byens sjøfartsinteresserte dannet *Porsgrunn og omegns sjømannsforening* — to institusjoner som i årenes løp i vesentlig grad har bidratt til utviklingen.

En dyktig håndverkerstand fantes på stedet. Her skal kun nevnes den danskfødte bokbinder *H. Joh. Dyring*, som i 1842 grunnla sitt kjente og ansette bokbinderi, med bokhandel, som av hans sønner senere utvidedes til å omfatte boktrykkeri og forlagsvirksomhet — forretninger som ennå lever og trives under ledelse av grunnleggerens etterkommere.

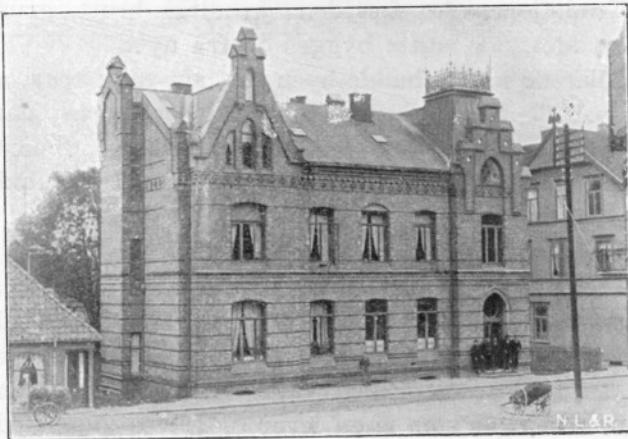
Post- Telegraf- og Tollbodbygning. Porsgrunn.

„Gratia“ bygget på Tollbodøya 1734.

Det var dog vesentlig fra sjømannstanden de nye menn kom som skulle lede utviklingen videre. Det var folk som var vokset opp av jevne forhold, som hadde tatt tidlig til sjøs, og som hadde arbeidet sig frem ved dyktighet, energi, påpasselighet og forsiktighet til en selvstendig stilling som skibsførere, og herunder lagt sig til beste nogen kapital. I kraft av sin livsstilling hadde de samlet seg en utstrakt erfaring i alt som angikk skibsfart, skibsbygning og trelasthandel. Ved sine reiser hadde de lært de fremmede markeder å kjenne, og skaffet sig utenlandske forbindelser, som de kunde benytte i sin fremtidige virksomhet som forretningsmenn.

Plassen tillater kun å nevne nogen få av disse forretningsfolk som startet sine bedrifter i 1850 årene. Porsgrunnsmannen Peter Magnus Petersen, som etter å ha fart til sjøs, etablerte seg som trelasthandler i Porsgrunn omkring 1855 og begynte et betydelig skibsbyggeri og skibsrederi. Det er videre Christen Knudsen fra Salterød ved Arendal, som likeledes i 1855 slo sig ned i Porsgrunn, etter først som skibsfører å ha lagt grunnen til en betydelig formue. Han oparbeidet i Porsgrunn en stor skibsbygnings-

Porsgrunns Sjømannshjem.

rederibedrift. Videre nevnes seilmakeren R. J. Brønlund fra Arendal, en merkelig initiativrik mann, som i 1850 årene grunnla det støperi som videre utvikles til den senere så betydelige bedrift *Porsgrunns mek. Verksted*.

Også trelasteksperten begynte å anta større omfang, og flere av de bedrifter som i de følgende decenier skulde komme til å spille sånn betydelig rolle for Porsgrunn, ble grunnlagt i 1850 årene.

Men grunnlaget var og blev dog skibsfarten. De glimrende konjunkturer under Krimkrigen samlet naturligvis i særlig grad interessen om denne næringsgren.

Allerede i 1837 var *Den første norske Assuranceforening* grunnlagt i Porsgrunn, ledet av grosserer H. E. Møller. I 1853 oprettedes, vesentlig etter tiltak

Sjømannsmonument. Porsgrunn.

av Møller og hans svoger, amtmann Aall, *Porsgrunns sjøforsikringsselskap*. På initiativ av *Porsgrunds og Omegns Sømandsforening* ble i 1884 opprettet *Porsgrunns Sømandsskole* — en institusjon av den største betydning ikke bare for Porsgrunn, men hele fjordens sjømannstand. Efter foranledning av den samme sjømannsforening anskaffedes i 1852 fjordens første dampskib »Trafik«, hvorved den langsomme »varping« av fartøiene fra Langesund opever fjorden og elven kunde undgås, idet dampskibet nu kunde overta bukseringen.

Det kan sluttelig nevnes at der i 1850 årene for første gang foregår *skibning av is*, nemlig fra det såkalte Kirketjern i Vestre Porsgrunn.

I 1860 årene arter næringslivet sig nogenlunde på samme måte. Skibsbygningen har en blomstringsperiode i tidsrummet 1865 til 1875. Det hendte i denne periode at det samtidig kunde være op til tyve far-

Parti fra Vestre Porsgrunn.

tøier under bygning. *Istrafikken* begynte å anta større dimensjoner, og da de gamle sagbruksprivilegier ble ophevet fra 1. januar 1860, opprettet kjøbmann Chr. Schøning allerede samme år den første *dampsag* i Porsgrunn.

Skibsfarten er dog fremdeles byens hovednæring, og byen inntar på dette område i disse og følgende år en ledende stilling. Dette gjelder ganske særlig assuransesvesenet. Her er det etter H. E. Møller som fører an. I 1861 stiftet han skibsassuranseforeningen »*Det norske Lloyd*« og vesentlig etter hans initiativ grunnes i 1864 den nu i sjøfartskretser over hele verden kjente besiktelsesinstitusjon *Den norske Veritas*, i hvis organisasjon og ledelse han selv og hans sønn, den dyktige og ansette assuransemann, dispachør J. Aall Møller, ila sig en vesentlig fortjeneste.

1870 årenes næringsliv i Porsgrunn arter sig nogenlunde som i det forrige tiår. Skibsfarten utvikledes videre, og ved tiårets slutning hadde byen en flåte på ca. 110 fartøier. Byen fikk i 1878 en ny assuranseforening, *Reform*.

Den generasjon som hadde lagt grunn til byens utvikling i 1850 årene, var etter hvert eldet, og den rike utvikling som 1880 årene viser på næringslivets område, optas nu til dels av deres sønner. Særlig må nevnes P. M. Petersens sønn, Alfred P. Wright, og Chr. Knudsens的儿子, Jørgen C. Knudsen og Gunnar Knudsen. Skibsfarten har fra midten av 1870 årene og fremover en vanskelig periode. Utviklingen krevde at man slo inn på nye baner. De unge begynte å forstå at maskinenes tidsalder var inne både på land og sjø.

Det var derfor ikke noget tilfelle, når den ovennevnte verksbestyrer R. J. Brønlund i 1885 tok initiativet til den skole som senere er landskjent under navn av *Skiensfjordens mek. fagskole*, og at der i 1889 opprettedes en *teknisk aftenskole* i Porsgrunn.

I 1880 årene grunnes der en rekke industrielle bedrifter, som i de kommende tider skulle skape en betydelig rørelse i byen og omegn.

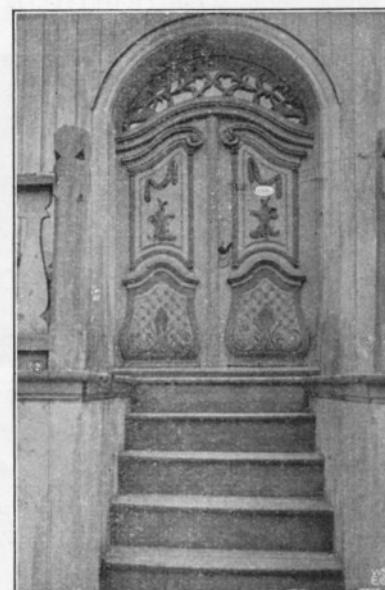
Først og fremst skal nevnes opprettelsen av *Porsgrunds Porselænsfabrik* i 1885, etter initiativ av konsul Johan Jeremiassen.

Videre i 1882 opprettelsen av *Porsgrunds gjærfabrik* (nu optatt i De norske gjær- og spritfabrikker), *Den norske smergel- og brynstensfabrikk* (nu Norrøna Fabriker) i 1884, *Borgestad teglverk* (nu Borgestad Fabriker) og *Eidanger kalkfabrik* i 1887, samt endelig det betydelige trelastfirma *Franklin Baker & C. i 1885.*

Også skibsfarten gjennemgikk en utvikling i 1880 årene ved innkjøp av *dampskip* og *jernseilskip*. Langesundsfjordens *Bukserdampskipsselskap* dannedes i 1880.

Kommunikasjonene ble forbedret ved jernbane-forbindelsen med Oslo i 1882.

Også foreningslivet utvikles ved dannelsen av *Porsgrunds handelsforening* i 1884, og *Porsgrunds Håndverks- og industriforening* i 1885. Det fortjener

Rokokkodør fra Porsgrunn.

Jønholt gard.

å nevnes at det var etter initiativ av handelsforeningen at *Den norske handelsstands fellesforening* stiftedes i Porsgrunn år 1889.

En sammenslutning av stor betydning for byens næringsliv var dannelsen av *Porsgrunds Telefonforening* i 1883.

Gjennem 1890 årene konsolideres og utvides de mange nye tiltak som var gjort i 1880 årene. Et gjennom tidene følt savn blev i 1891 avhjulpet ved bygningen av *Porsgrunns bro*.

Skibsfarten som i slutten av 1890 årene hadde gode tider, utvikledes ved innkjøp av ny tonnasje av damp- og jernseilskib. Samtidig ophører bygningen av treseilskib. Assuransevesenet gjennemgår en omforming i dette ti-år. Nye assuranseforeninger dannes, og enkelte gamle ophører.

I de følgende ti år gjennemgår *Porsgrunds mek. Verksted*, som nu var overtatt av Chr. J. Reim, en rik utvikling. Store utvidelser og forbedringer blir utført, og et stort antall dampskib bygges.

Imidlertid hadde behovet for elektrisk kraft trengt sig frem, og dette ledet til at kommunen i 1900 opprettet *Porsgrunds kom. elektricitetsverk* med damp-

drift. Dette viste sig ulønnsomt, og kommunen nedsatte allerede i 1907 en komité til å arbeide med spørsmålet om elektrisk kraftoverføring — et spørsmål som fikk sin gunstigst mulige løsning ved opprettelsen av det interkommunale foretagende *Skiensfjordens kommunale kraftselskap*.

En ulykke av stor rekkevidde rammet byen i 1905 ved den store brand, som blandt annet ødela den betydelige bedrift Franklin Baker & Co., som derefter ophørte.

Tidsrummet fra 1910 til 1920 hadde i mange måter været av gjennemgripende betydning for Porsgrunns utvikling. De gamle næringsveier, trelasthandel og skibsfart spilté selvfolgelig — og særlig i krigsårene — en særdeles betydelig rolle, dog ikke så altdominerende som før. Ved periodens slutning er der praktisk talt ikke et seilskip tilbake i den gamle sjøby, og arbeidet ved de gamle skibsverfter er slutt. Industrien trenger sig mere og mere i forgrunnen.

Interiør som viser endel av J. H. Knudsens samlinger av gamle norske møbler.

Det var tilgangen på billig elektrisk kraft som bidrog hertil.

Her, som i så mange andre av de tiltak som er blitt gjort i Porsgrunn og omegn fra 1880 årene og utover, var det Gunnar Knudsen som gikk i spissen. Han tok i 1911 initiativet til, og fikk med energi og utholdenhett drevet gjennem det interkommunale foretagende *Skiensfjordens kommunale kraftselskap*, bestående av Porsgrunn og nabokommunene Gjerpen og Solum. Selskapet har bygget ut *Årlifossen* i Tinnelven ovenfor Notodden (ca. 14 000 h.k.), og da dennes kraft for lengst er optatt, foretas for tiden utbygning av den nedenforliggende *Grønnvollfoss* (ca. 20 000 h.k.), hvis kraft også allerede fra første stund av for en vesentlig del vil være optatt, når den om et års tid er utbygget. Takket være dette kraftselskap er Porsgrunn i stand til å by sine borgere og sin industri så billig og rikelig kraft som ingen annen by i Norge.

Denne billige kraft i forbindelse med de glimrende industri- og havnetomter Porsgrunn er i besiddelse av, ledet til at der allerede i 1914 anlas en ny bedrift i

Bonboniere fra Porsgrunds Porselænsfabrik.

byen, *Porsgrunds elektrometallurgiske A.s.*, med produksjon av jernlegeringer, spesielt ferrosilicium.

Av andre bedrifter kan nevnes *Norsk Metalverk* (nu Porsgrund Metalverk) grunnlagt 1915, *Porsgrunds Cementstøperi* fra 1913, *Bratsberg Bruk* fra 1910. Tilgangen på den billige elektriske kraft har også bidratt til opprettelsen av en rekke større og mindre bedrifter, fabrikker og verksteder av det forskjelligste slag med produksjon like fra motorer, trævarer, møbler og konfeksjon til kjeks og smør. Plassen tillater dessverre ikke å nevne de enkelte bedrifter.

Krigsårenes ettervirkninger har nu som for hundre år siden, herjet det hele land, og dermed også Porsgrunn. Allikevel viste 1920 årene på mange måter eksempler på gledelige tiltak i byen, tiltak som lover godt for fremtiden.

Av den største betydning for byen og distriktet var *Norsk Hydros* anlegg av *Eidanger Salpeterfabriker* i 1928. Dette anlegg på Herøya like ved Porsgrunn har skaffet mange ledige hender arbeide. Det bevirket også at Porsgrunn i 1928 måtte gå til bygning av et nytt vannverk, som ble ferdig året etter, og som praktisk talt kan skaffe ubegrensede mengder av rent, godt vann til byen.

* * *

Fra å være en by på vel 2000 mennesker i 1850, er

Porsgrunn idag vokset til en by på henved 10 000 innvånere.

Ser vi tilbake, viser ovenstående oversikt at det er en gjennemgående jevn utvikling byen i disse åtti år har gjennemgått. Selvfølgelig har utviklingen til enkelte tider vært sterkere, mens de følgende år har utbygget det nye land som er vunnet — slik pleier det gjerne å gå, og slik bør en sund utvikling være. Men alt i alt spører vi en stadig fremgang for byen.

A vite hvordan utviklingen vil arte sig fremover gjennem årene er intet menneske gitt. Men det billede byen har idag, synes å love en rik og god vekst:

Glimrende tomter med strandlinjer til elv og fjord, havneforhold som tillater anlop av de største skib, jernbanebindelse med det hele land, dampskibs-ruter med inn- og utland, elektrisk kraft som hører til landets billigste og som ved kraftselskapets nye utbygninger vil kunne nedsettes ytterligere, et moderne vannverk med godt og rikelig vann, og det hele samlet i et folkerikt, livlig distrikt — i en blid, vakker natur, som for friluftsmennesket betyr rik avveksling både til lands og til vanns.

Måtte en sund, energisk og dyktig slekt alltid bo i byen, og forstå å nyttiggjøre sig de store muligheter som ved naturens hjelp og ved fedrenes arbeide er lagt til rette for dem.

— — — — —

A.s Hotel Dalen.

Hotel Dalen beliggende Dalen — Telemark i de mest naturskjonne omgivelser. Åpent 15. juni — 20. september. 1 kl. hotell med 80 gjesteværelser, stor hall, elegante salonger, biljard, elektrisk lys, bad etc. Utmerket kjøkken. Øl og vin. Rimelige priser. Dagslig bilrute Dalen—Haukeliseter—Odda. Bill. og nærmere oplysninger i reisebyråene eller direkte

HOTEL DALEN
postadresse Skien.

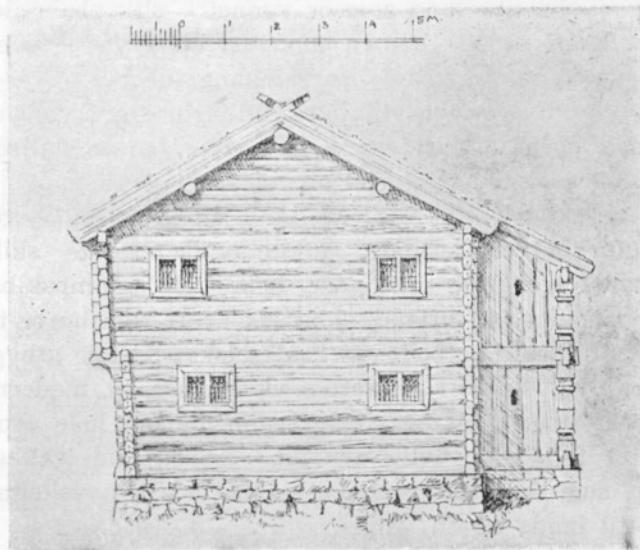
Grand Hotell, SKIEN

Hotellet vil sikkert erindres av mange som et hyggelig, moderne og velinnrettet hotell med et utmerket kjøkken. Det er Skiens største og eleganteste hotell. Telefon, kaldt og varmt vann på alle værelser. Elevator. Værelser med bad. Fri parkering.

Borgestuen.

En Grenlandsstue på Fylkesmuseet for Telemark og Grenland.

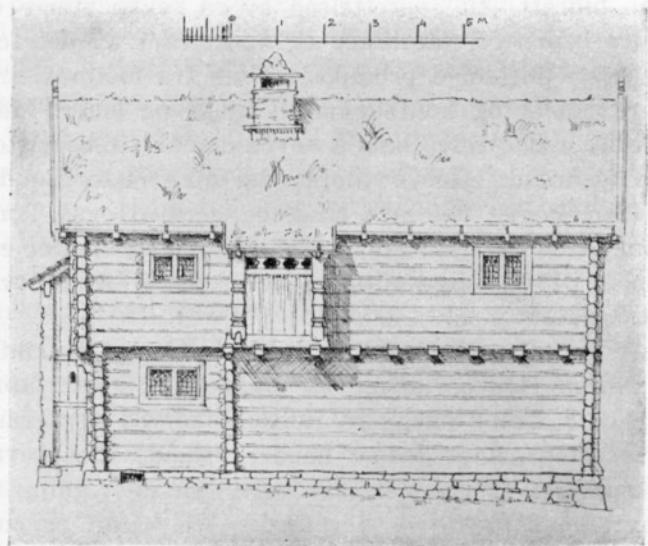
Av konservator Rikard Berge.

Borgestuen (fra gavlsiden).

Borgestuen er en to-etasjes bondestue som er flyttet til Fylkesmuseet for Telemark og Grenland fra gården Borge (nu Åkre) ved Porsgrunn. Det er en stor to-etasjes våning med langsval og tverrvål, med trerummet grunnplan i første etasje (forstue, dagligstue og kjøkken) og torummet i annen etasje (opstue eller gjestestue og soveloft). Den har nu skorsten med pipe som går på skrå opp gjennem soveloftet, og ildsted i kjøkkenet. Inne i dagligstuen intet annet enn skorstenens baksida, og på gjestestuen en peis, rekonstruert etter sporene i veggene. Stuen har hatt faste benker og skapsenger, på soveloftet senger i rekke. Ved nedrivningen hadde den tre gulv på hinannen, det underste av næsten alenbrede planker.

Det er den mest sagnomspundne av alle Fylkesmuseets stuer. Når folk fra de ytre distrikter i fylket — de som i museets navn er sammenfattet under *Grenland* — kommer og skal se museet, er Borgestuen gjerne noget av det første de spør etter. Og hver har sin historei å fortelle om den. De fleste kaller den »Kjempesstuene«, der skulde i gamle dager ha bodd »kjemper« på Borge. Når stuen stod eldgamle eketrær, som vel i sin tid var gjenstand for dyrkelse — det var kanskje gårdenes rydningsmann, man dyrket her, »rudkallen«. Der skulde være en grav med stenhelle over, og der skulde da også være nedgravet en skatt. Sagnet gikk, at om nogen våget å røre skatten, skulde »Kjempesstuene«, andre sier stuen på Åkre, gå op i luer. En gang begynte det virkelig å brenne i den. »Det skulde nu aldri være nogen som graver,« sa mannen og sprang ut. Jo, ganske riktig, to menn var i ferd med å grave ved hellen. Nu blev de forstyrret, og skatten var ikke mere å finne; varmen sluknet.

Borgestuen (baksiden).

Der ligger noget faktisk til grunn for disse sagn. Bartholomæus Løvenskiold sier i sin »Beskrivelse over Bradsberg Amt«: »Paa Borrestad og Vestre Borge samt Aacre mange Begravelses-Høye, og på det Sidste Stæd er 1781 fundet Ben-Rader samt Staal og Jern derved liggende.« Det er vel disse kjempehauger som har gitt anledning til sagnet.

Ja, sagnet utsmykket Borge med det fabelaktige.

For hundre år tilbake var det »farlig« å gjæte rundt »Kjempesstuene«. Hjuringgutten blev skremt; »da kommer Borgekjempene og tar dig,« sa man. Og de var så føle og sterke og store at de steg i ett stig like fra »Rød-Borge« til Osebakken! — En annen versjon henla sagnet om »Aslak Tordssønn og Skjønntamborg« til Borge, en forveksling med Gjemsø kloster hvortil dette berømte sagn også er lokalisert.

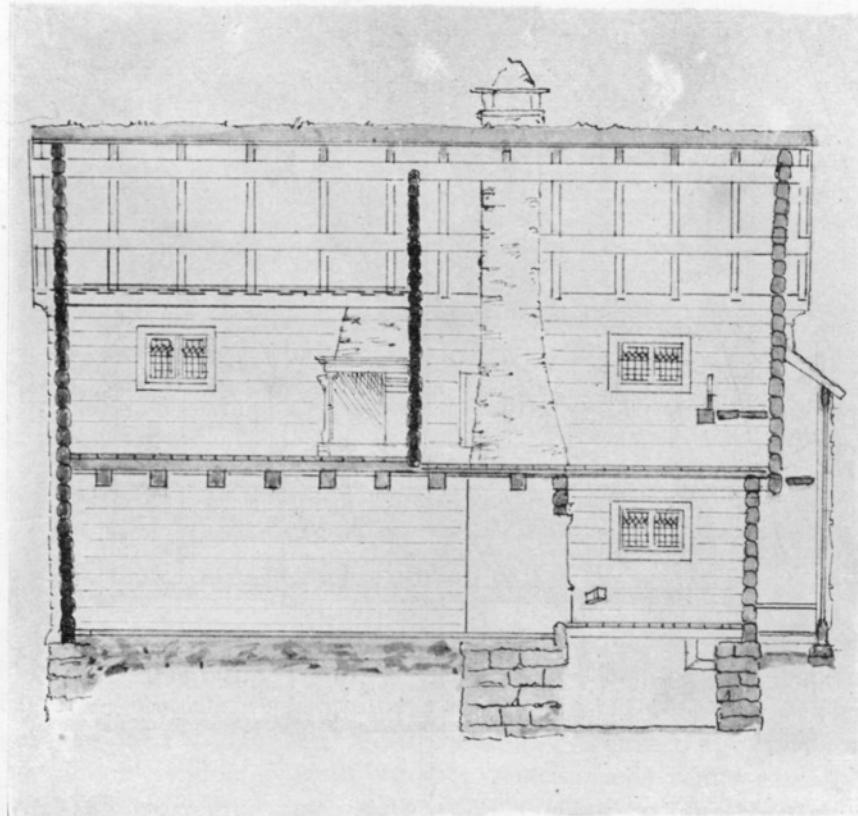
Imidlertid er det med alt dette klart at Borges beboere i folkebevisstheten alltid har vært forbundet med noget utover det almindelige. *Stormenn* har der uten tvil i middelalderen bodd på gården.

I den tid da skriftlige kilder løfter litt av sløret for historiens mørke, beboes gården av *storbønder*, men vi vet intet om deres mulige adelige avstamning eller hvad kongelig ombud de hadde. Vi skal se på hvad granskerne har funnet ut om Borgeætten i Gjerpen.

Det vi sikert vet om Borgestuens alder og eldste eiere, er følgende:

Over døren til første etasjes forstue står på et trebrett innskåret med latinske (antikva) typer:

GVDS FRED
ARRIE OLVESEN 1584

Borgestuen. Lengdesnitt.

Typene synes ekte, og oplysningen om at de oprindelig stod fylte med metall, bekrefter det samme. Efter undersøkelser av Lorens Berg (trykt i »Norsk folkekultur« 1929) sammenholdt med hvad arkitekt H. Børve har gransket, har stuen tilhørt storbønder, og »bygherren« er også bonde. I 1591 velges *Arne Borger* som utsending til kongehyldningen av Christian IV — sammen med lensmannen og en annen bonde i Gjerpen, og han har også været eier av gården i 1580 årene. Sannsynligvis har han hett *Are*, som jo ikke er samme navn som *Arne*, og signaturen på stuen har bevaret hans navn riktig. I regnskaper er navnet forvansket. Berg hevder at denne »*Arne*« var inngiftet på gården, og han opførtes som eier av syv huder i gården helt til 1626. Så forsvinner han av papirene, og sonnen *Kristian* overtar. Ifølge Børve bor samme slekt på gården til litt inn i 1800 årene. Den siste eier blir så forgjeldet og låner så mange penger av mannen på Åkre — naboen — at han må leve det hele til denne. Eiendommen smeltes sammen med Åkre, husene rives, alt raseres uten den gamle hovedbygning, som står ubebodd i hundre år. Den får en skjulklædning utenpå, blir rødmalt og går under navn av »Rød-Borge« inn i folkebevisstheten, til den på müseet blir fri for sin ytre drakt og står, med sine svære tømmervegger synlige, som den gamle Borgestue. De oprinnelige lange svaler foran og for gavlen var vekk, men sporene viste hvordan de hadde ligget, og disse er da rekonstruert og satt til.

Vi står altså foran en tømmerbygning, to-etasjes, datert så tidlig som 1584. De skriftlige kilder har bekrftet årstallets ekthet. I Norge er det vel et sær-

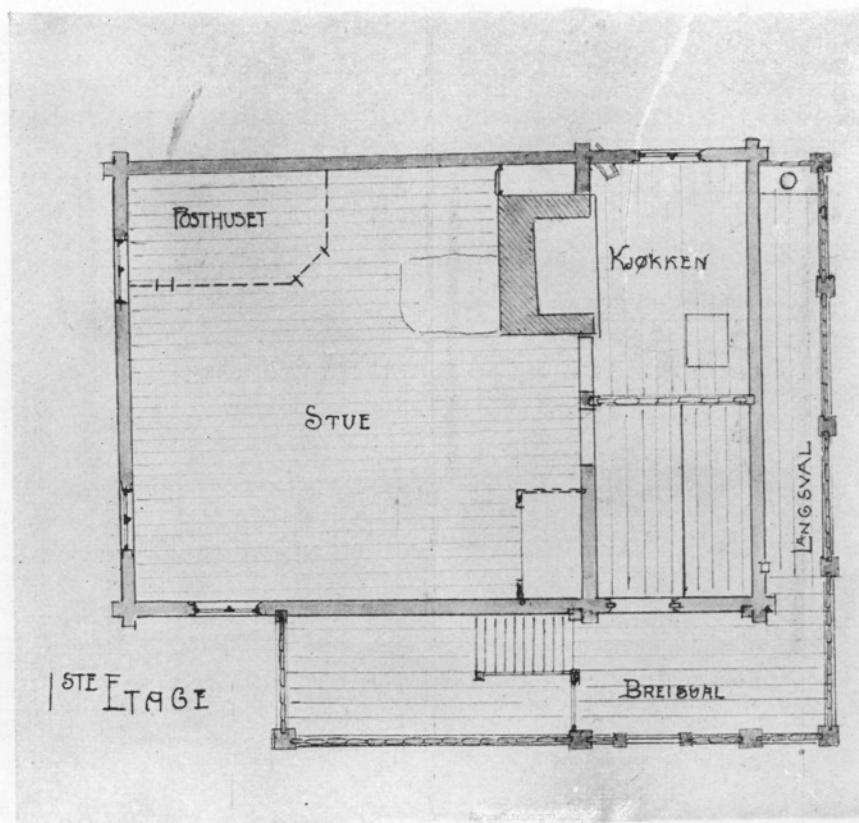
syn utenfor byer og borge å treffe på et så gammelt to-etasjes våningshus. Det minner nærmest om de store loftsbygninger, da annen etasje er skutt litt utover første.

I Sverige har vi beslektede to-etasjes våninger av likeså høi og høiere alder. Bygningstypen peker absolutt mot den middelalderske stil, for eksempel ved den utskutte annen etasje. Et merkelig bygningsmerke er det også at tømren utvider sig sukcessivt opover, så øverste omfar har større grunnflate enn nederste. Det er den samme hellingsvinkel som vi kjenner fra stabburene fra den eldre tid, spesielt i loftenes klædninger, hvor stolpene avviker ikke så lite fra loddlinjen.

Foruten bygningsmåten er *ildstedet* av særlig interesse i Borgstuens anlegg. Arkitekt Børve, som ledet rivningen og gjenopførelsen av stuen, og som under dette har været opmerksom på alle tekniske forhold, kommer i sin utredning (Museets årsskrift 1911) til det resultat, at »ovnen« er et slags bilegersystem i sten (se grunnplanen og lengdesnittet).

Ileggingen foregikk i kjøkkenet, og hele den store murkuben i stuen ble gjennemvarmet ved dette og opvarmet dagligstuen ved utstråling fra den ophetede mur. Foran murkuben lå, som tegningen viser, en stor stenhelle hvorover det øverste gulv i senere tid var lagt. Denne helle antar Børve har været en grue man satte fyrfatet på, til å hjelpe på opvarmningen i de koldeste dager.

Denne opvarmningsmåte av dagligstuen minner for så vidt om røkovnen. Men det må ansees temmelig tvilsomt om det gikk an å opvarme en så stor stue

Borgestuen, grunnplan.

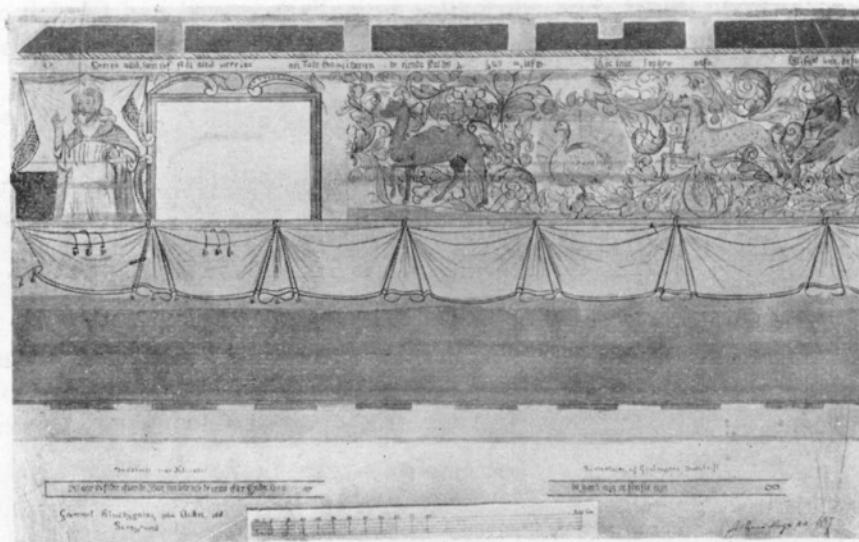
bare ved utstråling av stenens varme i et anlegg hvor man hadde skorstenPIPE og ilet fra kjøkkenet. Den som kjenner noget til opildningsmåten i den vestlandske røkovn (sml. Eilert Sundts klare beskrivelse) og den tilsvarende og fra røkovnen stammende badstuovn på Østlandet, for eksempel i Telemark, vet at stenen aldri på den måte vilde bli varm nok til å avgive nevneverdig varme. Hemmeligheten med opvarmning av røkovn og badstuovn er jo nettopp at der ingen røkutgang var i selve ovnen utenfor grueåpningen. Når man legger i et stort ildsmål i en slik ovn, slipper ikke varmen ut, men trenger inn i stenen; med pipe går jo all varmen i pipen. Røken derimot strømmer naturligvis ut gjennem åpningen, og den fikk man ut ved å lage gjennemtrekk fra dør og ljore, forteller Eilert Sundt. Det svarer aldeles til de telemarkske badstuovner, hvor man laget gjennemtrekk med trekhuller i veggene og ved å la døren en stund stå på gløtt. Om en liten tid »tettet man badstuen«, som det heter, det vil si satte dotter i alle trekhuller, og stengte døren så det meste av varmen blev inne i rummet. I røkovnstuen lukket man dør- og ljorespjeld på samme måte, når det meste av røken hadde trukket ut.

Jeg vil derfor opstille den teori at Borgestuen opprinnelig har været en røkovnstue, som senere er ombygget til skorstensstue. Børve gjør jo også opmerk som på et vekslingsspor i veggene, og at den øvre del av pipen er påbygget senere, om enn nokså tidlig. Begge disse ting taler for forandring av ildstedet. Jeg vil peke på det interessante forhold at opstuens grunn-

plan ikke er kongruent med dagligstuens, men mindre Hvis ovnen oprinnelig var en røkovn, vilde nettopp denne omstendighet forklares. Med røkovngruen vendt mot kjøkkenet, istedenfor, som alminnelig, mot dagligstuen, vilde man opnå at røken gjennem en åpning i soveloftets gulv steg opp der, og i soveloftets tak har derfor den oprinnelige ljore været. Dette er så meget naturligere som at soveloftet nettopp ved en slik ordning fikk sin opvarmning, og det blir da på en måte analogt med sengestedene på årestuens »tilder« eller »hemsedal«. Tørkerummet for korn (malt?) mellom ovnen og veggene (se grunnplanen) får også sin beste forklaring da. Ved røkovnen blir opvarmningen virkelig effektiv, og hyllene mellom stenmuren og veggene vilde svare til badstabenker. Hellen foran muren i stuene er antagelig innlagt som fundament for jernovnen når den i noget senere tid ble innsatt, muligens også for fyrfat, som man blandt annet brukte til å holde maten varm på.

Der er en annen omstendighet som taler for at denne teori er riktig. Det må synes nokså umulig at peisen i 1584 er »på retur«, som Børve uttrykker sig. De første skorstener blev i Øvre Telemark bygget tidligst omkring 1740—1750, og det er ikke tenkelig at en slik forbedring skulde behøve to hundre år for å nå fra Gjerpen og dit op, selv om man regner med fortidens konservativisme. Det er tvert imot naturligere å tenke at peisen var noget høist moderne i Gjerpen den gang. Den var som bekjent et renessansens barn.

Borgestuen blir like fullt en interessant bygnings-type, hvor så å si den gamle og den nye tid møtes i

Veggmaling ovenpå i Borgestuen.

et tideskifte. Denne forandring åpner oss nemlig den mulighet at stuen er eldre enn sin datering og at Are Borge er den som i 1584 har foretatt forandringer, blandt annet innbygget den med svalganger etter renessansens mote. Det er nokså eiendommelig at signaturen står skåret på en *fjel* istedenfor på selve tømmerveggen; *det* var jo det gamle. Derimot finner vi svært almindelig dateringer på svalganger nettop ved ombygninger. Borgestuen frembyr, som alt nevnt, flere trekk som peker tilbake til senmiddelalderens bygningsskikk. »Hemmeligheten« i annen etasje — for bare å nevne en mindre ting — har sin fulle analogi i våre middelalderske loftsbrygninger, for eksempel det bekjente Stave-loft i Ål i Hallingdal og flere telemarkske loft (stabbur).

Det som har bevart stuen ned til vår tid, er imidlertid dens *rosemaling*. Denne hører til noget av den eldste rosemaling i bondestuer som vi har i Norge, og er neppe meget yngre enn 1650.* Å bestemme alderen er ikke så liketil, da der er intet årstall.

Rundt veggene øverst under taket går fra døren og over alle vinduer en inskripsjon som nu er omtrent uleselig. Men den har været av religiøst innhold, antagelig et bibelsted, etter tidens skikk. *Her* kunde jo tenkes hadde været både årstall og navn. Men malingen er gjort med limfarve, og man kan da ikke vente den skulle holde sig alle steder like godt. Tvert imot må man si den har holdt sig utrolig, sett som sådan. Vgger og tak har hvit kritt bunn og røde bjelker, antagelig rød jordfarve. Farvene i rosene er sort konturtegning, en sjeldent gang modellert i skygger, stundom avvekslende med rustrødt. Ved gjenopførelsen på museet er enkelte steder opfrisket, men ubetydelig.

Både vegger og tak — hele opstuen — er rose malt. Den er utført av en elegant og lett og kraftig hånd, en rutinert maler, som forstår å legge den gamle håndskriftskoles »trekk« i linjeføringen. Jo mere man

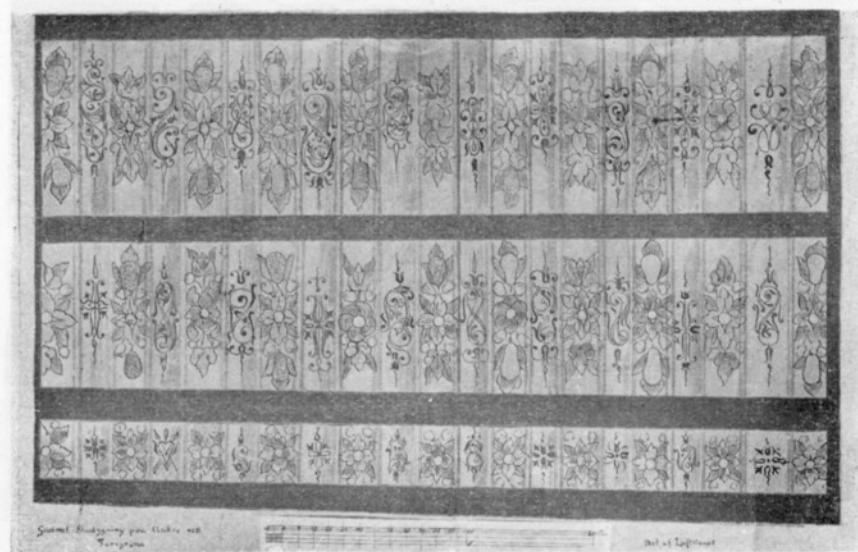
studerer detaljene, jo mere gledes man over dyktigheten, fantasien og den smakfulle form. Det har været en for sin tid betydelig dekorasjonskunstner, det kan der ikke tvistes om. Hovdkomposisjonen på veggene er renessansens ranke som slynger sig i rik mangfoldighet rundt de innsatte figurer på begge langvegger, uten figurer på tverrveggene. På vinduslangsiden har man, fra venstre til høyre, først en mannsfigur med skjeggfrisyre fra 15- og 1600 årene. Han står i kappe, med høyre hånd formanende i været, venstre holdende over en rund tingst, som nu er blitt vanskelig å bestemme (røkelseskars?) Ansiktet er grovt tegnet, men livfullt. Det kunde jo være en prestemann, for eksempel en gammeltestamentlig. Borgestuen kalles også »Bispestuen«, fordi der skal ha bodd en bisp der. Men hans portrett er det nok neppe.

Mellem vinduene på samme vegg har vi fra venstre kamel, så påfugl og endelig en springende hest, opprinnelig en enhjørning kanskje. Malingen er her noget skadet. Figuren lengst til høyre er derfor meget u tydelig, men det er i hvert fall en fugl.

På tilsvarende langvegg, regnet fra skorstenen, har vi en tydelig og morsomt malt ugle, så en omtrent utgått drake, videre en nokså tydelig struts lignende fugl, hvis nakketopp maleren har gjort til en lang rosekrøll, og endelig en nokså utgnidd dyrefigur nærmest dører, antagelig en elefant. Hele figurgalleriet er karakteristisk for tidens religiøst betonede smak. Sammen med bibelstedet og presten er det helt naturlig å tenke seg at dyrefigurene tillas den sedvanlige religiøs-allegoriske mening.

Under rosene er malt som et draperi, rundt veggene og like over de veggfaste benker et klæde foldet i festoner. I taket er rosene som regel klare. Takpanelet har profilerte overliggende bord, og maleren har meget hendig utnyttet plassen, idet han avvekslende maler rosetter av blomster, blad og frukter, og av geometrisk tegnede slyngninger, som nærmest måsies å være hentet fra samtidens bokutstyr.

* I museets fører står: »sluttet av 1600 tallet.«

Borgstuen. Det dekorerte tak i opstuen (halvparten).

Ikke alt er like godt gjort. Enkelte partier er jo utvasket av tidens tann, andre virker litt rotet, men det skyldes antagelig delvis usikker opfriskning.

Både stil og enkeltmotiver finner vi igjen i bondekunsten i første halvdel av 1700 årene. Men det er allikevel ingen tvil om at Borgemaleren har sine nærmeste slektninger i 1600 årenes kunst. Der finnes ingen direkte likhet med datidens illustrerte bøker, for eksempel biblene, og langt mindre »Orbis pictus« (som forresten er yngre) hvad figurmotivene angår. Vi må til erkebiskopsgården i Trondheim eller kirkemalinger i Numedal for å finne noe beslektet. Den eldste rose-

maling i Nore og Uvdal (Opdal) er fra 1655 og 1656. Motivene er her for en stor del de samme: akantusranken, rosetten av blomster, blad og frukter, enkelte små bær mellom de tette bladslyngningene, allegoriske dyrefigurer innskrevet i rosene, festons m. fl. Bormaleren har vel ikke den skolerte strenghet for eksempel i rankekrollenes tettsittende småblad eller rosettenes nitide innspasning i felt og krøller, han er mere løs og ledig, mere hvad vi nu vil kalle bondemaler. Men han mestrer meget vel ikke alene roseslyng, men også dyreoppsjoner, så han er neppe en helt selv-lært mann. Han har i hvert fall sett ikke så lite og

Detaljer fra veggmalingen. Kopiert av Johanna Bugge Berge.

må antagelig ha reist en del. Vi har bevart maling på Akershus, på Herregården i Larvik (1677), i adskillige kirker, med flere steder, som tilhører denne periode, og som han til dels kan ha sett. Vi må også regne med alt som er ødelagt, men som antagelig fantes på hans tid. Der har kanskje endog været dekorasjoner i og omkring selve Skien, i kirken, på lensherrens residens og andre herregårder. Når vi tenker på all den interior-kunst som er ødelagt, og alle private og offentlige bygninger som er revet eller ombygget i 17- og 1800 årene, ligger jo intet mere nær enn å tenke at der er langt mere tapt enn hvad som er levnet. Vår maler kan altså meget godt ha hentet sine impulser ganske nær

likefullt som langt utenfor distriktet. Ett er imidlertid sikkert: at han i farver, stil, motiver og teknikk helt hører 1600 årene til. Det blir da en av Are Borges etterkommere som har bekostet malingen. Muligens har opstuen en tid stått umalt som et blott og bart snekkerværelse eller lignende, til det blev innredet med peis og fikk sin rose malning.

Det ser ut som skjebnen har holdt sin beskyttende hånd over Borgstuen ned gjennem århundrene, og »Kjempestuen« står nu som en av Fylkesmuseets største severdigheter. Den er som naturlig kan være, montert i renessanse.

Rikard Berge.

A.s Skiensfjordens Presse.

Torvgaten 20, Skien, hvor A/S Skiensfjordens Presse har sine lokaler.

A.S Skiensfjordens Presse har overtatt de tidligere høireaviser i Skiensfjorden, og har siden 19. september forrige år utgitt tre morgenaviser: »Fylkesavisen« for Skien og distrikt, »Grenmar« for Porsgrunn og distrikt, og »Breviks Dagblad« for Brevik og distrikt. Skiensfjordens Presse har i de åtte måneder som nu er gått siden starten, mere enn fordoblet det samlede abonnement som de tidligere tre høireaviser hadde, og arbeider sig sikkert og jevnt frem i publi-

kums bevissthet som den velunderrette og pålitelige presse og de borgerliges daglige og sikre talisman når det gjelder å vareta de borgerlige interesser i »det røde fylke«.

Skiensfjordens Presses avis er de eneste blad i Telemark som kommer ut som morgenaviser. Alle annonser innrykkes i samtlige tre avis, og beregnes som om det var bare en avis.

Eidanger.

Avgnes Tostrup.

Eidanger ligger på østsiden av Langesundsfjorder og er det sydøstligste herred i Telemark fylke. Kyststrekningen er gjennemskåret av fjorder — *Frier*, *Eidangerfjorden*, *Ormefjorden*, *Langangsfjorden* og *Mørjefjorden* — og mellom disse ligger en rekke bergfulle halvøer. Utenfor er en hel del øer — flere enn 60. De største er *Håøya*, *Bjørkøya*, *Sandøya* og *Siklesøya*. Stedet het i gammel tid *Eidangr* — sammensett av eid og angr (fjord). Eidet må være det skaret som åpner sig fra Bjørkedalen over til Skienselven ved Porsgrunn, der hvor jernbanen nu går. I pergamentbrever fra Tønsberg prestearkiv i 1300 årene finnes formen *Æidangre* og i biskop Eysteins jordebok 1308 *Æidhangre*. Eidanger blir brukt først etter middelalderen. Det uttaltes *Danger*, og gjennem dette er folkenavnet danglinger dannet. Det er sikkert denne forkortning i begynnelsen av ordet som har bevart anger — i betydning fjord — fra den sedvanlige avslitning til ang.

Eidanger hørte i middelalderen til Viken — landet mellom Gøtaelven og Grenmar.

Flere oldfund, særlig stensaker, tyder på at der tidlig feredes mennesker i denne trakt. Med sin skog og sine fiskerike fjorder og elver må den ha vært et innbydende tilholdssted for fiskere, jegere og fredløse. På gården *Bassebu* har man funnet flere gravhauger og levninger av boplasser, blandt annet en stengryte med flere ben enn vanlig, urner med aske

eller ben, et svert etc., samt et slags kollehode av sten — av en meget sjeldent form. Litt ovenfor Bassebu, i den såkalte Langemyr, tilhørende Myrgarden, har man funnet to tverrokser som ifølge konservator Visted skal være fra ca. 600 år f. Kr. Den ene av disse og det ovenfor nevnte kollehode er nu i Skiens museum.

Igjennem Langemyren og forbi Bassebu går nettop en meget fiskerik elv som dengang ute hinder av demninger stod i forbindelse med sjøen — Mørjefjorden. Den dag idag går orreten helt op til Skjegga gård forbi Nøklegården.

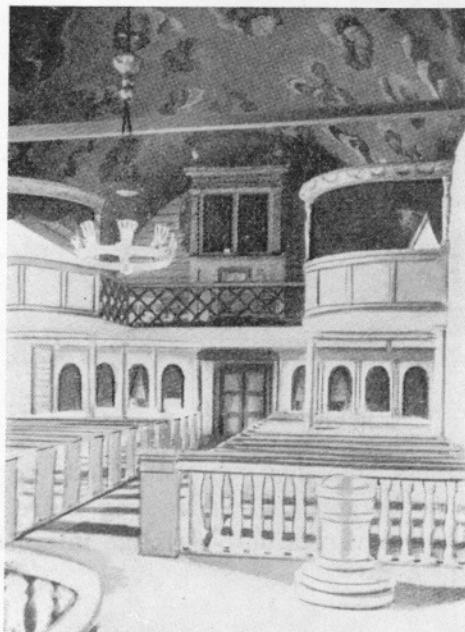
På Bråten, Rødkjær og Langangen har man funnet mange sten- og flintredskaper, men det største fund er gjort på Rognlien, en gård ved Langangfjorden. Her fant man pilespisser, skjold av lær, en kleberstenskniv, urner med aske o. s. v. Meget tyder på at det her har været både gravsted, bosted og verksted. De fleste av fundene er nu i Universitetets oldsakssamling. Lærer J. Ranheim er det som har reddet dem fra ødeleggelse.

Eidanger er gjennemgående bergfullt, om fjellene ikke når nogen særlig høide. Et av de høieste topper er det trigonometriske punkt Fjerdingen, 333 m, i Bjørkedalen som fører op fra Eidangerfjorden. Man har herfra et prektig rundskue. Eidanger har i det hele flere vakre landskaper. Særlig er breddene av den 7 km lange Eidangerfjord bekjente for sin skjønnhet. Rett op for bunnen av fjorden ligger sognets gamle kirke. Den er oppført før 1320. I middelalderen het den Moa kyrkja og var dedisert St. Maria. Det er en langkirke, oprinnelig av sten, men har senere fått tilbygning av tømmer.

De viktigste næringsveier er jordbruk med kvegavl samt skogdrift og fiskeri. Eidanger skal ha den største procent dyrket land i fylket. Best oppdyrket er den vestlige del. Den østlige er vesentlig et skogdistrikt. Eidanger har gjennem tidene også hatt stor utførsel av is, enkelte år optil 85 000 tonn.

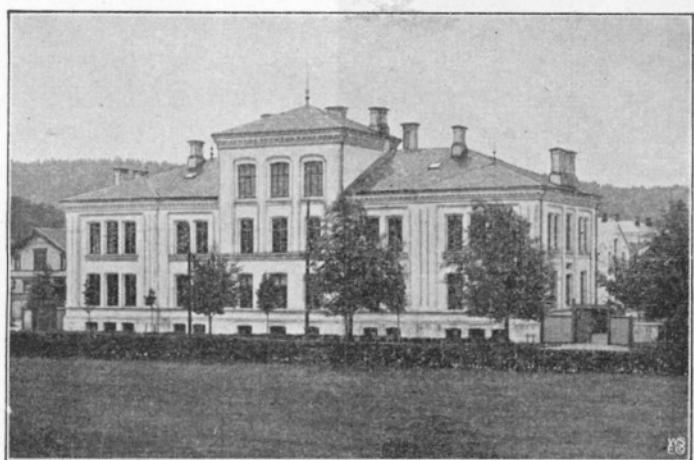
Eidanger har flere nyttige mineraler, således marmor, kalksten, tegllere, kalksandsten etc. Her er derfor flere fabrikker. Kjent er Dalen Portland Cementfabrik, den næst største av landets fem cementfabrikker.

Kommunikasjonene er utmerkede. — Både Skiensbanen og Brevikbanen går gjennem herredet. — Gode dampskibsruter besørger forbindelsen mellom øene, halvøene og innlandet — og nettet av automobilruter blir stadig tettere.

Eidanger kirke. Skivet etter restaureringen.

Porsgrunn middelskole.

Porsgrunn middelskole begynte sin virksomhet i 1879. Oprinnelsen var Porsgrunn borgerskole, opprettet i 1836. Åren for skolens omlegning tilkommer i første rekke overlærer cand. teol. Vemmestad, som blev middelskolens første bestyrer. Skolen hadde først sitt eget forstanderskap, men kom i 1921 inn under skolestyret. Lokale fikk den i Friesegården, der hvor nu brandstasjon ligger, men flyttet i 1843 til Kammerherregården. Fra 1883 har den hatt egen bygning, beliggende mot Jernbanegaten.

Porsgrunn middelskole har den hele tid hatt dyktige lærere og været utmerket ledet. Et godt grunnlag fikk den i de 40 år herr Vemmestad bestyrte skolen, og de øvrige to bestyrere, cand. filol. Borchsenius fra 1918—1926 og den nuværende, cand. filol. Hierman, har fulgt de angitte retningslinjer, men med de modifikasjoner som tiden har krevd. Skolen har da også stadig vært fulgt med stor interesse av byens befolkning. Den har også stor søkning fra de omkringliggende distrikter. Den hadde pr. 1. august 1931 åtte klasser med 225 elever hvorav 52 utenbys. I 1929 feiret den 50 års jubileum. I dette tidsrum har den skaffet ca. 1600 elever middelskoleeksamen. Mange av disse har nådd frem til høie stillinger.

Skolen har rikholdige samlinger, som i årenes løp er forært dels av interesserte byens borgere, dels av elever, samt av sjøfolk som har erindret skolen i fremmed land. Skolens fane er utført etter tegning av arkitekt Henrik Bull. Idéen til motivet — en brennende fakkell omgitt av en frisk, grønn gren — med ordene »Lys«, »Liv« på hver side av fakkelen — skyldes professor Lorentz Dietrichson. Skolen har to legater. Et av disse — nu på 18 000 kroner — bærer overlærer Vemmestads navn.

A. T.

Porsgrunns folkeskole.

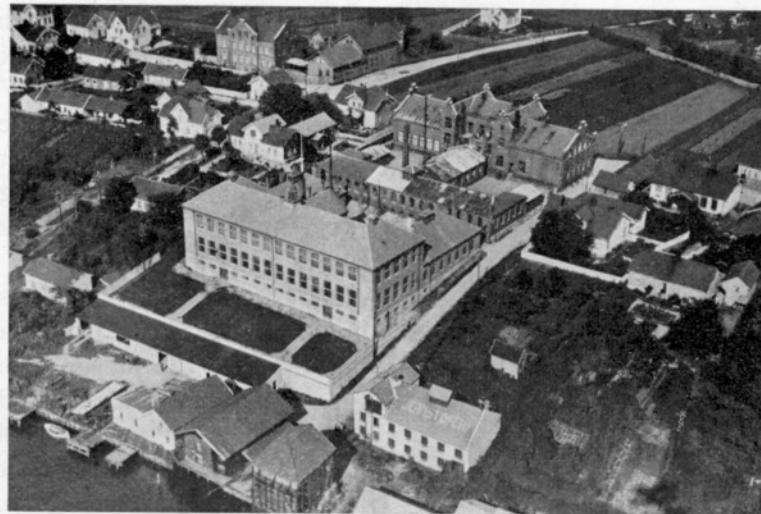
Porsgrunns folkeskole har nu et personale på 36 lærere og lærerinner, og et elevtall på ca. 1150.

Skolens inspektør er cand. mag. P. Kolstad. Ved byutvidelsen i 1920 blev elevtallet fordoblet, og folkeskolebygningen blev da rent for liten. Man har da siden den tid »lånt« en del klasseværelser ved middelskolen, likesom man også til dels benytter denne skoles spesialrum.

Den viktigste post på byens skoleprogram for tiden er da absolutt bygging av en ny skole for den bydel som ligger på vestsiden av elven, Vestre Porsgrunn. Så snart tidene blir bedre, vil dette spørsmål bli tatt opp.

For øvrig er Porsgrunn en god »skoleby«, det vil si skolen omfattes med velvilje og interesse.

Skiensfjordens Mek. Fagskole. PORSGRUNN.

Denne landskjente læreanstalt har nu været i virksomhet i snart 50 år, idet den ble grunnlagt i 1884 etter initiativ av daværende bestyrer av Porsgrunds mek. Værksted, R. J. Brønlund.

Skolens formål er å utdanne unge menn for den mekaniske og elektrotekniske industri. Den er således i første rekke en industriskole. Det prinsipp hvorefter skolen arbeider, og som i korthet kan uttrykkes med: *teori og praksis hånd i hånd*, var for en menneskealder siden meget omstridt, og mange så med skepsis på en skole av denne art. Efter som tiden gikk, begynte man imidlertid å innse at der ble arbeidet etter riktige retningslinjer, og utviklingen har vist at skolen nettopp var kommet inn på det rette spor. Som bekjent er der nu en rekke skoler i vårt land og andre steder som arbeider etter det samme prinsipp, og som også kalles *fagskoler*. Disse skoler er imidlertid ofte mere kortvarige forskoler for håndverkslæringer og andre, og har således et annet formål enn skolen i Porsgrunn, som er en 2-årig teknisk skole med en mekanisk (maskinteknisk) avdeling, opprettet i 1901. Samtidig med opprettelsen av denne siste avdeling, gikk skolen over til å bli statsskole. Den har dog fremdeles en del mindre årlige kommunale bidrag til driften. Skjensfjordens mek. Fagskole søkeres av ungdom fra det hele land. Her ved skolen får de en trening både i teori og praksis, som, hvis de har det rette anlegg, gjør dem til dyktige og nyttefolk i våre industrielle bedrifter og ved andre virksomheter i det praktiske liv. Den teoretiske og praktiske oplæring som elevene får ved skolen, er også vel skikket til å bygge videre på for dem som søker en spesialutdannelse i den ene eller annen retning. Nevnnes kan det også, at de som gjennemgår den mekaniske (maskintekniske) avdeling, uten videre kan avlegge maskinisteksamen for 3. kl.

når de for øvrig har de i maskinistloven forlangte forutsetninger. Praksistiden ved skolen regnes for dette tilfelle lik 17 måneder. For den elektrotekniske avdelings vedkommende kan det blandt annet nevnes at de som gjennemgår denne avdeling, erhverver sig et godt grunnlag for montør- og installasjonsvirksomhet. Utdannelsen kvalifiserer også til bestyrerstillinger ved elektrisitetsverker.

Hvad selve undervisningen ved skolen angår, så er den fordelt likt mellom teori og praksis, 4 timer teori med tegning om formiddagen, og 4 timer verkstedspraksis (delvis også laboratoriearbeide) om ettermiddagen. Undervisningen i verkstedspraksis er det som forlanger det største apparat, og som gjør en moderne skole av denne art til et ganske stort og kostbart anlegg. På ovenstående situasjonsbillede (fotografi fra luften) sees i forgrunnen den nye verkstedsbygning, oppført 1923—1924. Den dekker over et areal av 1000 kvm og er delvis i tre etasjer. Selve bygningen kostet ved oppførelsen 365 000 kroner. Hertil kommer så det meget omfattende og kostbare maskineri som behøves i maskin- og elektrotekniske verksteder, modellverksted, støperi for jern og metall, formeri, smie m. m. for et samtidig arbeidende elevantall av ca. 150. Det mellemste parti på bildet er laboratoriene (maskin- og elektroteknisk laboratorium), og i bakgrunnen sees hovedbygningen. Begge disse deler av bygningskomplekset blev oppført i 1894—1895, for en stor del på grunnlag av privat innsamlede midler. Tomten blev skjenket skolen av senere statsminister Gunnar Knudsen, som i dette som i så meget annet, har vist at han var en fremsynt mann.

Oprinnelig hadde skolen sine lokaler i Vestre Porsgrunn. Den begynte der i 1885 med to elever, nu er elevantallet omkring 160.

Porsgrunns Sanitetsforenings tuberkulosehjem «Lyngbakken».

Hjemmet ligger på Bjørntvedt i Solum, 5 km fra Porsgrunn. Det ligger ca. 60 m over havet med fritt utsyn over Porsgrunn og de tettbebyggede strøk mellom Porsgrunn og Skien.

Det er oppført i 1931 og innviet den 29. september s. å. Midlene til hjemmets oppførelse er skaffet til veie av Porsgrunns Sanitetsforening (avd. av N. K. S.), og hjemmet eies og drives av denne forening. Det kostet i fullt ferdig stand ca. 200 000 kroner, så man vil forstå at det har krevet adskillig arbeide gjennem flere år før man nådde så langt at bygningen kunde påbegynnes.

Det har plass til 30 pasienter og er utstyrt med moderne røntgenanlegg og lysbad, samt fullstendig desinfeksjonsanlegg.

Der er fast ansatt läge og tre sykepleiersker, foruten annen betjening.

Like siden innvielsen har hjemmet hatt fullt belegg, og det er ikke sjeldent dessverre at ansøkninger om plass må avslås på grunn av plassmangel.

Hjemmet tar imot tuberkuløse syke i isoleringsøiemeid, men driver også aktiv behandling når dette lar sig gjennemføre.

Einar Gisholt.

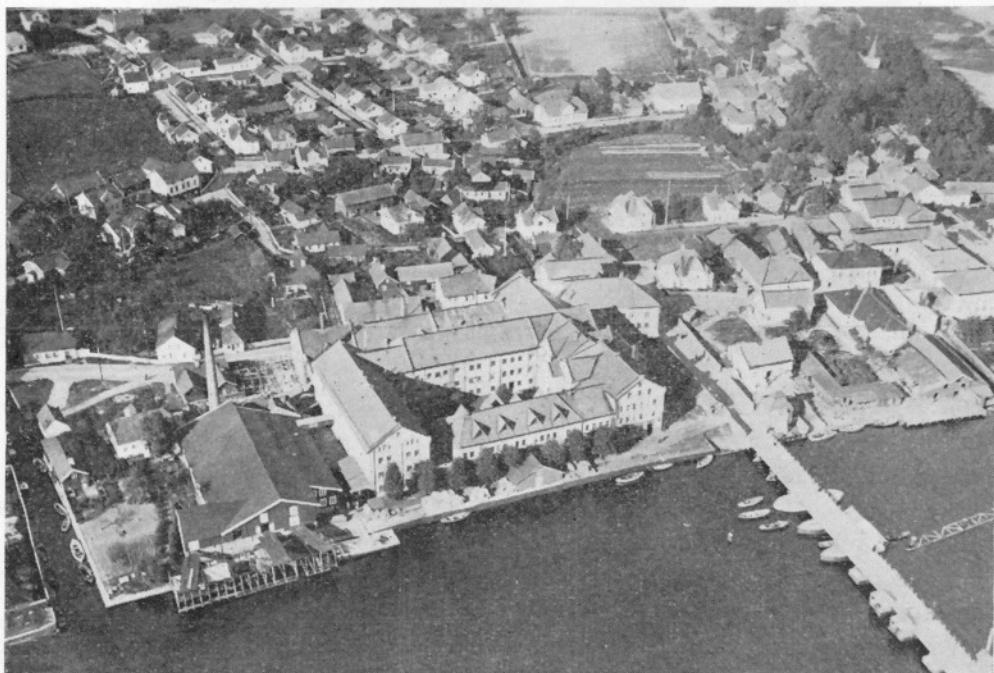
St. Josephs Hospital, PORSGRUNN.

Ovenstående billede viser St. Josephs Hospital med den nye, store sykehusbygning. Innvielsen av denne foregikk under stor høitidelighet den 3. desember 1931 — ved administrator for den katolske kirke i Norge, pastor Irgens. Samtidig kunde St. Josephs-søstrene feire 40 års jubileum for sin ankomst til Norge. De har i denne tid vunnet alles aktelse og beundring for sitt utrettelige og opofrende arbeide, såvel ved hospitalet som i privatpleie. De bodde først i Vauverts

gård ved Osebro, men overtok i 1894 den gamle Høeg-gården, hvor hospitalet nu ligger. Det nye sykehus er bygget etter tegning av arkitekt Nordan — og er et mønsteranlegg med en moderne utnyttelse av plassen, praktisk innredet, og utstyrt med vakre farver. Det har plass for ca. 35 pasienter. Anlegget har kostet ca. 220 000 kroner. Bestyrerinne for St. Josephs Hospital er *søster Regina*.

Porsgrunn Porselen.

Porsgrunds Porselænsfabrik.

Porsgrunds Porselænsfabrik er grunnlagt av konsul Johan Jeremiassen i året 1885. Fabrikken er beliggende i Vestre Porsgrunn og har et areal av 12 000 kvm med 150 m kailengde. Fabrikken er utstyrt med de mest moderne maskiner og transportmidler, og beskjeftiger ca. 300 personer.

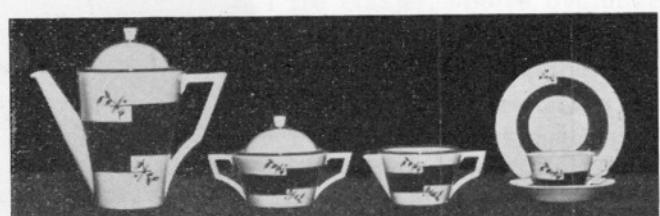
Av norske råstoffer fåes feltspat og kvarts i fineste kvalitet fra Sørlandet. Kaolin kommer fra Böhmer, China Clay og kull fra England, og ildfast lere fra Tyskland.

Fabrikkens produksjon omfatter alle slags bruks-

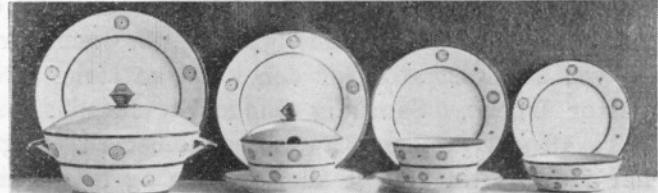
porselen for hoteller, restauranter og dampskib samt for de tusen hjem, i den enkleste så vel som i den fineste utførelse. En egen avdeling for brukskunst under fru Nora Gulbrandsens ledelse har i de senere år vunnet stor anerkjennelse.

Porsgrunds Porselænsfabriks merke, ankeret med de to P. P., er landskjent og en borgen for et godt bruksporselen.

Fabrikkens nuværende styre er: Verkseier Chr. J. Reim, formann. Andreas Keim, adm. direktør.

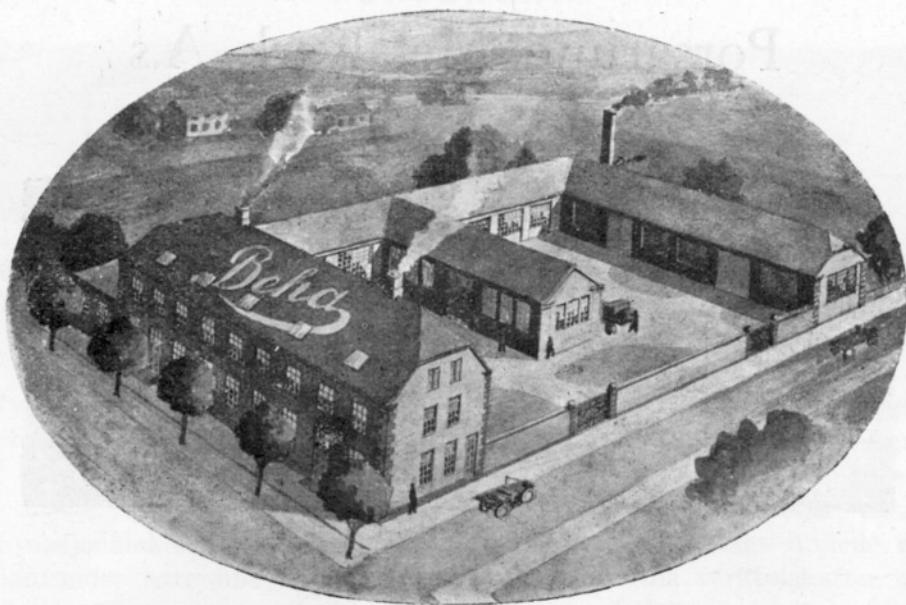
Kaffeservise.

Middagsservise.

Berg Hanssens Elektriske Verksted.

P O R S G R U N N .

Tilreisende som kommer til Porsgrunn, vil fra jernbanestasjonen bli opmerksom på en større fabrikkbygning oppført i betong med et stort BEHA på taket. Det er Berg-Hanssens Elektriske Verksted, fabrikken for de kjente »Beha« koke- og varmeapparater. Fabrikken ble grunnlagt i 1917 av ingenør C. E. Berg-Hanssen i en tid da der ikke fantes nogen norsk fabrikk for elektriske kokeplatekomfyrer, og en rekke utenlandske merker rådet markedet alene.

Fra en beskjeden begynnelse har fabrikken arbeidet sig op, så den nu er landets største spesialfabrikk i branchen.

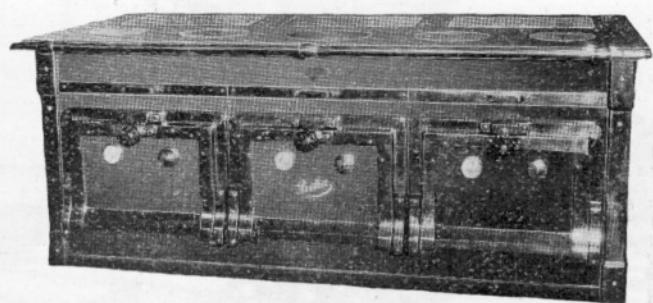
Der fabrikeres alle typer av elektriske koke- og varmeapparater, men det er spesielt de fortrinlige Beha husholdningskomfyrer som har gjort fabrikken landskjent. Beha komfyre og stekeovner er daglig i bruk i titusener av norske hjem, fra Lindesnes til Nordkapp. Det er mange krav der i våre dager stilles til en god elektrisk komfyr. Den skal ha effektive hurtigvirkende kokeplater, stekeovnen må være av et materiale som motstår rust og har god mekanisk styrke. Stekningen må være helt jevn, og like godt egnet for stekning av formkake ved 180 grader C. som stek ved 285 grader C. Renholdet må være lettest mulig, og døren må være forsynt med termometer og ha solid lås. Men først og sist må plateelementer og stekeovnselementer være av den mest holdbare kon-

struksjon. — Utseendet må heller ikke glemmes. I den retning er kravene i vår tid større enn nogensinne; vår tid krever farver. Flere og flere husmødre blir lei av de sorte komfyre, og forlanger farver som gjør kjøkkenet lysere og vennligere.

Behafabrikken er den eneste norske fabrikk som leverer komfyre i hvit emalje, og i de siste år også komfyre i blågrå emaljelakk. Denne farve har slått særlig godt an, den står meget godt til de fornikelede beslag. Beha komfyren er en pryd for ethvert kjøkken.

Fabrikkens motto har gjennem alle år været: »Kun det beste er godt nok,« og de titusener av tilfredse kunder er det beste bevis herpå.

Foruten vanlige husholdningskomfyre leverer fabrikken hotellkomfyre, skibskomfyre, varmeskap, varmeplater, bakerovner, varmeovner, kolber og for øvrig elektrotermiske apparater av enhver art.

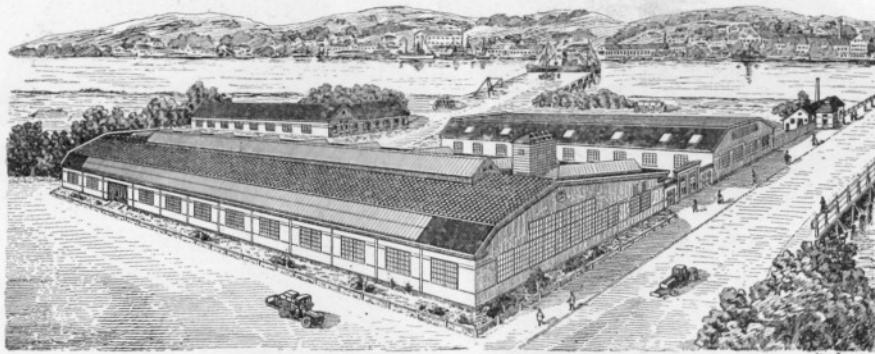

PORSGRUNNS DAGBLAD

den mest utbredte avis i Porsgrunn og omegn.

Annonser til Porsgrunns Dagblad blir inntatt også i
Breviksposten uten tillegg i pris.

Porsgrund Metalverk A.s

er stiftet i 1926 og er en direkte fortsettelse av det i 1915 anlagte A.s Norsk Metalverk. — Dets fabrikasjor omfatter halvfabrikata i kobber, messing og aluminium etc. hvorav spesielt fremheves sømløse rør. Verket er det eneste her i landet for fremstilling av denne artikkel. For øvrig leveres stenger, profiler, skinner etc. Verkets produkter finner anvendelse i de forskjellige industrierne: Sanitæranlegg, skibsbyggerier, mek. verksteder, papir- og cellulosefabrikker, elektriske kraft- og smelteanlegg, samt apparatfabrikker etc.

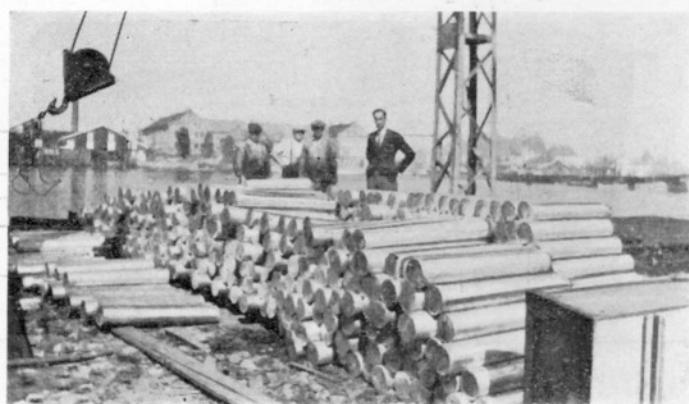
Verket har en utmerket beliggenhet med store tomter like til Porsgrunnselven og har alle sine avdelinger

samlet under ett tak, med en bebygget flate av ca. 6 mål.

Verket har gjennem årene foretatt betydelige moderniseringer og har senest anskaffet en moderne hydraulisk 1000 tonns rørpresse hvorved behovet for kondensatorrør i spesiallegeringer også vil dekkes.

Verkets styre består av: Ingeniør Finn C. Kundsen, formann, grosserer Chr. S. Hanssen og verkseier Chr. J. Reim.

Disponenter er: Ingeniør Eivind Knudsen og kontorchef O. Kongsgaarden.

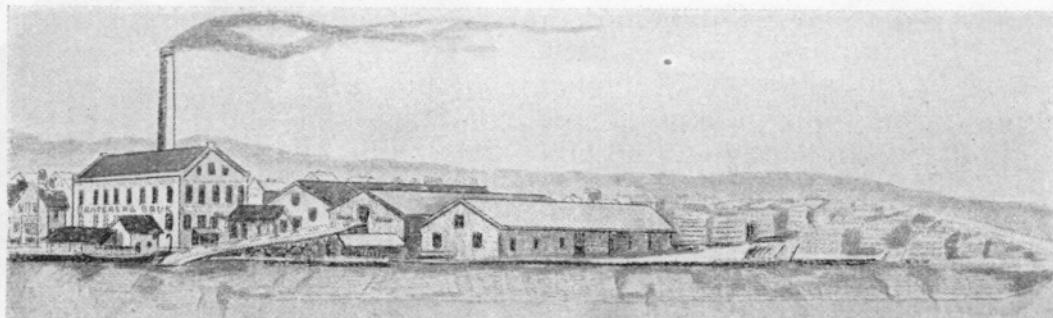

„Fra bryggen“.

Interiør fra fabrikken.

Bratsberg Bruks Nye A.s. PORSGRUNN.

Bratsberg Bruks Nye A.s blev dannet i 1927 som en fortsettelse av det gamle »A.s Bratsberg Bruk« som ble stiftet i 1910.

Brukst er av stor nasjonaløkonomisk betydning, da det praktisk talt anvender bare innenlandske råmaterialer. De mest benyttede tresorter er bjerk, ask, eik, lønn og or, i alt 8—10 000 tylvter årlig. Tømmeret kjøpes vesentlig i de omkringliggende distrikter — til og med Drangedal og Numedal — og fraktes hovedsakelig med jernbane, eller hvor dette ikke lar sig gjøre, med bil eller i vassdragene.

Bedriften fabrikerer alle slags dreide artikler, vesentlig beregnet på eksport, særlig for England og koloniene. For det innenlandske marked fabrikeres hjul, treremskiver, trillebår, skafter og kjøreredskap, samt forskjellige slags dreide masseartikler, så som papirplugg, små verktøiskafter og lignende. Dessuten omsettes adskillig ved i Porsgrunn og omegn.

Til tross for den store konkurranse fra utlandet, særlig Sverige og Finnland, har Bratsberg Bruks Nye A.s i tidens løp utviklet sig til en meget betydelig bedrift. Den beskjeftiger nu ca. 60 arbeidere.

Fabrikkens disponent er ingenør T. R. Scheen.

Oscar Andersens Kjeksfabrik A.s, Porsgrunn.

Oscar Andersens Kjeksfabrik A.s blev startet i 1931. Firmaet innkjøpte fabrikk og maskiner av Oscar Andersen. Fabrikken driver fabrikasjon av alle

sorter kjeks, sukret, usukret og vaffelkjeks. Salget drives for det meste i den sydlige del av landet. Disponenter er herrene Marchell og Wilhelm Andersen.

Porsgrunns Meieribolag.

Porsgrunns Meieribolag er anlagt i 1901 som aandelsselskap, modernisert i 1924 og 1927.

Har foruten hovedmeieriet tre egne gårder for omsetning av melk og dens foredlede produkter.

Melken leveres fra Gjerpen, Eidanger og Solum, fordelt på 300 leverandører med ca. 1600 kjør.

Siste års melkemengde er 3 028 000 kg. Herav foredles ca. 1,5 mill. til: Gaudaost, Nøkkelost, Eidamerost, Taffelprim.

Siste års smørproduksjon er 28 000 kg.

Styrrets formann: Simon Høgseth, Gjerpen.

Bestyrer: H. Hem.

**Grand Hotell,
PORSGRUNN.**

Eidanger Sparebank.

Grand Hotell, tidligere den store, prektige, gamle patrisiergård, Vauvertgården, har en høi og vakker beliggenhet med glimrende utsikt over hele Porsgrunn, Skjensfjorden og langt inn i Gjerpen. Det ligger vis à vis den katolske kirke, som er bygget i stavkirke-stil, ca. syv min. fra stasjonen. 17 værelser. Alt nyoppusset. Telefon på værelsene. Moderne bekjemmeligheter. Vær. pris fra kr. 3,50 pr. døgn. *Sommergjester mottas.* Innehaver: Fru Anna Fougnar. Telefon 658.

Eidanger Sparebank kunde 4. juli 1931 feire 50 års jubileum, idet den ble grunnlagt i 1871. Formann i den første direksjon var skibsreder Chr. Knudsen og viceformann gårdbruker A. O. Tveten.

Banken har den hele tid arbeidet sig sikkert og jevn fremover, og er nu en institusjon som er til stort gagn for sognet. I tidsrummet 1871—1920 utdelte den således over 17 000 kroner til forskjellige gode formål.

På grunn av den stadige utvikling har banken flere ganger måttet bytte lokale. I 1898 lot den oppføre egen gård ved Porsgrunn jernbanestasjon.

**A.s Porsgrunds Ørebanks
— VESTRE PORSGRUNN —**

er oprettet i 1899, og har en ansvarlig aktiekapital stor 100 000 kroner.

Styret består av følgende:

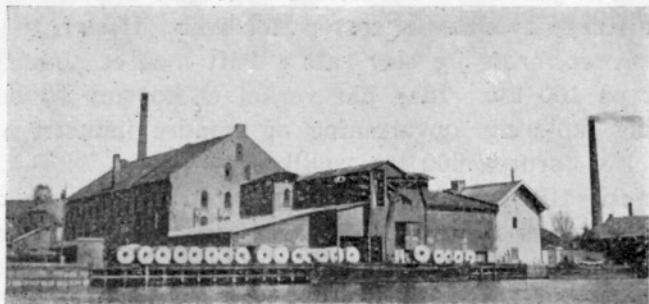
Herr Halfdan Realfsen, formann.
Herr Oscar Olsen, viceformann.
Herr I. L. Dyraas.

Forstanderskapets formann:

Herr Realf H. Realfsen.

**PORSGRUNDS NYE MØBELFABRIK ^{A/S}
PORSGRUNN**

Norrøna Fabriker A.s.

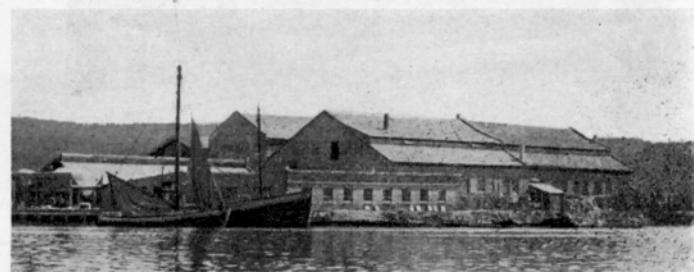
Norrøna Fabriker A.s ligger i Porsgrunn, på vestsiden av elven. Fabrikken, som ble grunnlagt i 1883, fremstiller slipestener for tremasseindustrien, brynesten fra egne brudd i Eidsborg i Telemark og slipeskiver for verkstedsindustrien. Fabrikkens produkter avsettes foruten i Norge i de fleste land i verden.

Fabrikkens disponent er *Carl P. Wright*.

Vestsidens Apotek. PORSGRUNN

Vestsidens Apotek, åpnet den 2. januar 1923 av innehaveren H. Rohde-Hansen iflg. bevilling av juni 1922, er anlagt i en ca. 200 år gammel gård, hvis smakfulle arkitektur er særegen for distriktet fra den tid. Selve officinet er innredet i tilbygning av nyere dato, beliggende ved torvet.

Porsgrunds Cementstøperi A.s

Porsgrunds Cementstøperi A.s er grunnlagt i 1913, og ligger på Roligheten mot Porsgrunnselven og Frieffjorden. På den annen side ligger Herøya.

Fabrikken leverer kvalitetsvarer av cementrør, monierør, taksten og bygningssten. Rørene f. eks. er prøvet og anerkjent av offentlige materialprøveanstalter. Av spesialvarer fabrikernes urner, havebord, portstolper, kantsten, fortauheller, kumsten o. s. v. Fabrikken kan også påta sig bygning av betonglektore og piontoner.

Disponent er J. Gottfried Nielsen, Porsgrunn.

Porsgrund Aspotek.

»Porsgrunds Apotek« er oprettet i 1807.

Det er »reelt privilegium.«

Den nuværende apoteker (Albert Hieronymus Heyerdahl) kjøpte apoteket 1. august 1917.

Porsgrunds Kommunale Elektricitetsverk.

Den 6. juni 1900 besluttet Porsgrunns kommune å gå til anlegg av elektrisitetsverk for byen. Høsten 1901 var verket ferdig og blev satt i drift med et abonnement på 100 kw. Idag har verket et konsum til belysning, kokning, opvarmning og mindre industri av 4000 kw. foruten 600 kw. spillkraft.

Inntil 1913 produsertes elektrisiteten ved verkets dampkraftstasjon, men fra oktober dette år fikk kommunen som medeier i Skiensfjordens kommunale kraftselskap (stiftet 1912 av de tre kommuner Porsgrunn, Gjerpen og Solum) sin elektrisitet fra dette selskaps vannkraftanlegg i Telemark. Driften viser regelmessig store overskudd. I 1929 overtok det således å betale 300,000,— kroner av bykassens gjeld. Verkets bestyrere har været: Ingeniør H. E. Kjølseth 1901—1904, ingeniør Harald Alfsen 1905—1913, tekniker Ola Hanssen 1914—1924. Den nuværende bestyrer er ingeniør Ingv. Tovsen, som tiltrådte i 1925.

35-40-45-50-55-60-65

35-40-45-50-55-60-65

Elektrisk sveisede lampeskermstativer. En ny metode som er lancert av

herr Sig. Schüllers Mek. & Elektriske Verksted

i Porsgrunn — og har vist sig å slå godt an hos publikum. Herr Sig. Schüller har selv fremstillet mønsterformene, hvorved skjehet og uregelmessigheter er utelukket.

Porsgrunns Folkerestaurant A.s

II etasje.

Moderne innrettet. Nyrestaurert.
Middag fra kr. 1.10. A la carte hele dagen.
Større selskaper mottas. Tlf. 601.
Gratis parkeringsplass. Ølrett.

Telemark Arbeiderblad

Organ for Det norske Arbeiderparti i Telemark fylke.

Utkommer alle virkedage i moderne, flersidig format.
Stor lesekrets rundt i hele fylket.

Hovedkontor:
SKIEN

Avdelingskontorer:
Brevik — Kragerø,
Notodden, Porsgrunn

Thorsen & Johannessen

SKIBSMEGLERE

Dampskipsekspedisjon — Spedisjon

Telegramadr.: «Thorsens»

Telefon: 174 — 574.

Medlem av Norsk Skibsmæglerforbund.